54461

3584/7

A KOLOZSVÁRI

SZENT IMRE EGYESÜLET

ÉVKÖNYVE

1911—1912.

SZERKESZTI ÉS KIADJA

A KOLOZSVÁRI SZENT IMRE EGYESÜLET

Márkisánd

ÁRA 2 KORONA.

KOLOZSVÁR,
SZENT BONAVENTURA KÖNYVNYOMDA NYOMÁSA
1912.

54461

A KOLOZSVÁRI

SZENT IMRE EGYESÜLET

ÉVKÖNYVE

1911—1912.

SZERKESZTI ÉS KIADJA

A KOLOZSVÁRI SZENT IMRE EGYESÜLET

KOLOZSVÁR,
SZENT BONAVENTURA KÖNYVNYOMDA NYOMÁSA
1912.

1887—1912

Példát adtam nektek, hogy amint én cselekedtem veletek, ti is úgy cselekedjetek", mondá az Úr apostolainak.

Ez az Úr, vére szerint királyi sarj és lelke, egész személye szerint a Királyok Királyának, Istennek fia, hogy Atyját megengesztelje az emberek iránt, eljött a földre, hogy föláldozza magát, s addig is szóval, példával tanítson, nevelje az embereket örök üdvösségükre.

Mindenkinek mindene lett, hogy mindenkit üdvözítsen, boldogítson.

Sok járása-kelése közben, tanítástól is elfáradva megpihent az Úr Jézus egy alkalommal. Anyák közeledtek hozzá kis gyermekeiket hozva, vezetve, hogy áldását kérjék. Az apostolok óvni akarták a Mestert a további fáradságtól, s kimerüléstől, kímélni szerették volna pihenésében. De megszólalt az Úr: „Hagyjátok a kisdedeket hozzám jönni, mert övék a mennyek országa!" És megáldotta a gyermekeket anyáikkal együtt.

Más alkalommal, mikor Naim városához ért, temetőmenettel találkozott. Egy ifjú volt a halott, kit anyja keserves zokogással kísért. Az Úr megszánta az anyát, csodatevő hatalmával föltámasztotta az ifjút,

új életre keltette és visszaadta anyjának, hogy megvígasztalódjon rokonaival együtt és boldogok legyenek.

Épen ezer esztendő mulva megint egy nagy király fiát látjuk megjelenni a földön. Henriknek hívták, mint nagybátyját és ehhez hasonlóan ő is szentté lett. Századok multával a magyar nemzet Szent Imrének nevezte el. Mig élt, módjában lett volna a fényt, pompát, kényelmet, világi dicsőséget keresni. De Isten kegyelme a tiszta erények hősévé tette őt. Lemondott az ifjú királyfi a vér szerinti ivadékok, utódok örömérő́l, s méltóvá lett arra az örömre és dicsőségre, hogy a magyar nemzet legderekabb ifjai tanuljanak tőle századokon át hősi erényeket, erkölcsi erőt, erős jellemet, mikre az egész nemzetnek nagy szüksége van. Lemondott egy-két vérszerinti utódról, hogy erkölcsi utódai századokon át megezerszereződjenek.

Azóta ismét közel ezer év telt el. Az Úr Isten újra megajándékozta a magyar nemzetet egy gazdag, előkelő ifjúval, kiben megtestesülni látjuk Krisztus követését és Szent Imre példáját.

Külföldi tanulmányai közepette érte nagyemlékü atyját a nagy katasztrófa. A távollevő ifjú megrendűlt, s Isten látogatása hősi elhatározásra ragadta. Engesztelő áldozat akart lenni atyjáért az emberek, honfitársai üdvösségére. Mindenkinek, mindene akart lenni, hogy mindenkit boldogítson, üdvösségre vezessen. Krisztus papja lett, s egész sereg lelkes, ihletett s hőslelkü, minden jóra kész ifjú papi nemzedékbe oltotta bele páratlan szeretetével és buzgalmával a maga lelkét. Aztán püspökké lett. És járja szintesszüntelen, fáradhatlanul egyházmegyéjét, sőt az egész országot. Különös kedvencei mindenütt a kisdedek,

a kis deákok. Keresi, halássza őket még az ország túlsó végeiben is. Tanítványai kímélni szeretnék, pihenést ajánlanak neki kimerítő utazásai, fáradozásai után. De a mester nem ismer pihenést és fáradságot, mikor a lelkek megmentéséről, biztosításáról van szó. Hangosan nem mondja ki az isteni Mester szavait, de tetteivel sokszorosan hangoztatja: „Hagyjátok hozzám jönni a kisdedeket, mert övék a mennyek országa!“ Bennök és velök akarja megteremteni a Regnum Marianumot, Mária országát és szegénnyé teszi magát, hogy ezt megteremtse.

Ki a kisdedeket úgy szereti, az nem hagyhatja el őket akkor sem, amikor ifjakká lettek, s a mikor legjobban rászorulnak a sok kisértő veszedelemmel szemben a támogatásra, erősítésre. Püspök-atyánk korán iparkodik elejét venni a naimi ifjak halálának. Ha mégis megtörténnék, az Isteni Mester követője megjelenik és föltámasztja új lelki életre az ifjút és visszaadja őt édesanyjának, nemzetének, s a keresztény társadalomnak.

Ő is előkelő ifjú volt, mint Szent Imre. Címre, rangra, hatalomra ugyan nem királyfi, de műveltségre, a magyar politikai életben közel oly vezető szerepre lehetett volna hivatva, mint sok királyfi. Ő azonban inkább a lelki, erkölcsi, kegyelmi erők administrálását vállalta magára, uralmát a lelki élet terén rendezte be. Lemondott a vérszerinti utódokról, hogy a lelki élet terén megszerezhesse fiainak, gyermekeinek számát. Miként maga is követte az első magyar szent királyfi példáját, úgy példaképül tűzte ki Szent Imrét fiainak is a Regnum Marianumban.

Majláth püspökkel új korszak kezdődött a magyar ifjúság és nemzét hitéletében.

Az Ószövetségben elrendelte az Úr, hogy választott népe minden ötvenedik esztendőt jubileumként ünnepeljen meg, hálaadásul az Istentől vett jókért.

Ötven esztendő nagy idő, de egy nemzet életében még sem oly nagy, mint huszonöt év egy ember életében.

Mikor a mi Atyánk, Püspökünk, mintaképünk, támaszunk és mesterünk leborúl Isten előtt, hogy hálát adjon neki huszonöt gazdag esztendő sok-sok munkájáért és bőséges terméseért: örüljünk mi is vele együtt és adjunk hálát Istennek azon hő fohászszal és köszöntéssel, amellyel püspökké szentelésekor üdvözölték őt: „Ad multos annos! Deo gratias!“ „Áldást reád sok-sok évre! Hála Istennek!“

Dr. Erdélyi László.

NAGYSÁGOS ÉS FŐTISZTELENDŐ

DR. ERDÉLYI LÁSZLÓ

EGYETEMI TANÁR ÚRNAK,

TB. ELNÖKÉNEK

HÓDOLATTAL ÉS TISZTELETTEL AJÁNLJA ÉVKÖNYVÉT

A SZENT IMRE EGYESÜLET.

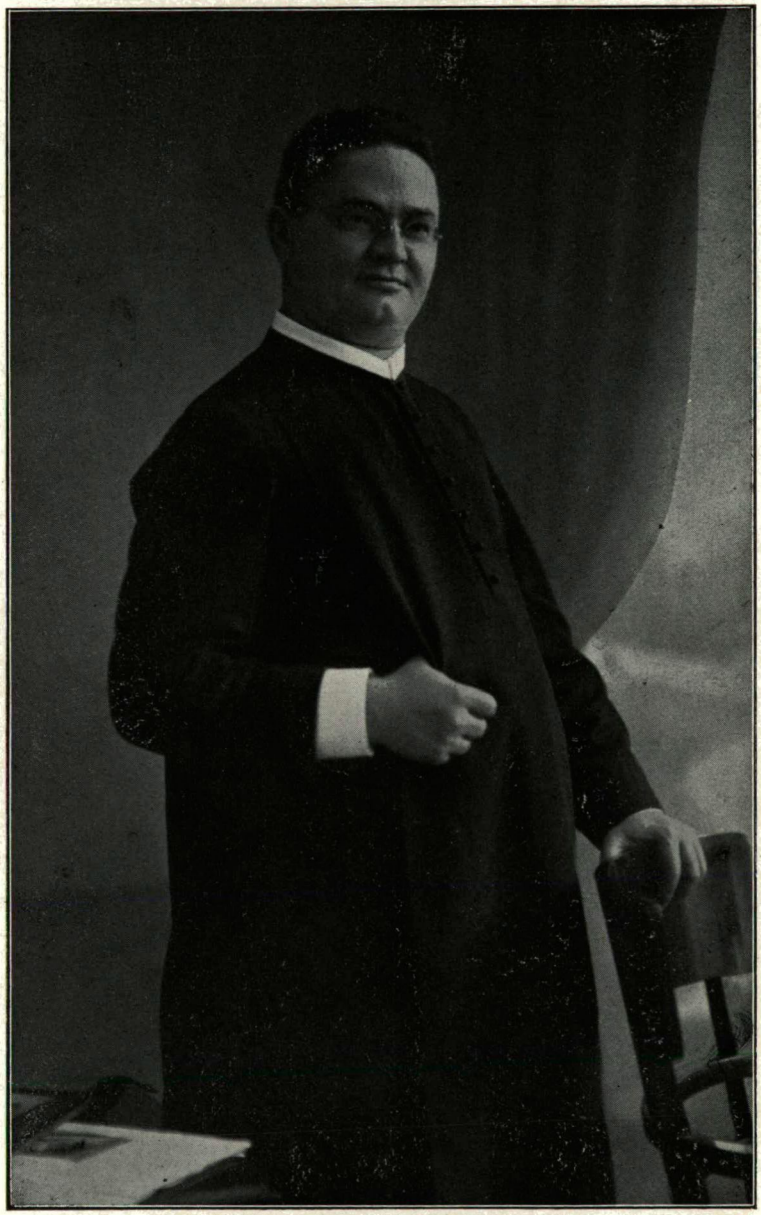

Erdélyi László dr.

Mikor egyesületi évünk első felében Pál István ő méltósága a városból való végleges eltávozása miatt a tiszteletbeli elnökségről lemondott, új tb. elnökül Erdélyi László dr. egyetemi tanár úr ő nagyságát, mint aki érdeklődését rövid itt léte óta igen intenziven nyilvánitotta — kértük föl. Erdélyi László dr. készséggel tett eleget kérésünknek.

Erdélyi László dr. a magyar tudományos életnek vezető embere és egyénisége. Erről nekem bővebben beszélnem fölösleges. Büszkék lehetünk, hogy őt a magunkénak vallhatjuk. Igen a magunkénak, mert Erdélyi László dr. kijelentette, hogy tudományos hivatása mellett legfőbb céljának tekinti a Szent Imre Egyesülettel foglalkozni. S ezt a férfias igéretet napról-napra látjuk ideális célokkal telt és praktikus eredményekkel járó tevékenységben megvalósúlni. Pál István volt tb. elnökünk életének egyik kétségtelenül legszebb müve a Szent Imre Egyesület alapitása volt. Ezt a jól megalapozott és általa mintegy gyermekkorában nevelt ifju egyesületet akarja Erdély László dr. most tovább izmositani, nagy és magasztos hivatásának elérésében nemes, odaadó és áldozatkész munkával segíteni. — Új eszmék, új tervek az eszközök keresésében soha el nem lankadás, nagy szeretet,

folytonos velünk való foglalkozás, erkölcsi és anyagi áldozatkészség karakterizálják megkezdett munkáját. — A hitélet intenzitásának folytonos fejlesztése, társadalmi, tudományos, irodalmi, művészeti életnek keresztény szellemben való fejlesztése, s ezekben intelligens katholikus fiatalság teremtése képezik programjának alapelveit. Ő többnek tekinti az egyesületet casinónál. Tudományt kap az ifjuság ugyan bőven az egyetem falai közt, de a *tudományos eszméknek, értékeknek keresztény szellemben való kulturája* a *Szent Imre Egyesület feladata kell, hogy legyen.* — Ezt hirdeti Erdély László dr. — Alig egy éve s fáradhatatlan tevékenysége s Pál István által ültetett fán tevékenységének virágai már is nyiladoznak s illatuk édes illuziókba ringat, hogy a Kolozsvári Szent Imre Egyesület lesz az egyik forrás, honnan a kath. intelligencia, ha egyelőre kis mértékben is, magát felfrissitheti. S ez a szellem, melyben tb. elnökünk halad, nemcsak keresztény, hanem magyaros jellegü is. Nem csalódom, ha terveinek végső rugója képen *a katholikus Magyarország* ideálját sejtem.

Ez évben két nemes munka kapcsolódott itt egybe a Pál Istváné és az Erdélyi László dr-é. Az alapitás és nevelés s a tovább fejlesztés és naggyá tevés munkája. Az Egyesület életének két oly nemes ütere folyt egy érben össze, melyek az *élet* szempontjából egyenlően értékesek.

Pál Istvántól az örök hála érzetével bucsuztunk s nemes ambiciótól tüzelve tömörültünk Erdélyi László dr. programmjának kivivására. E kettős érzelem szinezi most Egyesületünk érzelmi életét s miképen két

összeillő szin vegyülése, uj szinnek ad életet, ugy e két érzelem egyesülése fog pazar szinekkel csillogó, a nemes tartalomtól foszforeszkáló képet nyújtani a kolozsvári Szent Imre Egyesület életéről. Úgy legyen.

Dr. Vályа Gyula.

Pál István.

Az emberi életet nem a hírnév, dicsőség teszik emlékezetessé és tartalmassá, hanem az alkotások. Ezek között is csak azon alkotások, melyek a közjó elérésére irányulnak egészben vagy részben.

Rövid jellemzésül előre kellett bocsátanom ezt a megállapítást, mert olyan emberről akarok nehány meleg sorban megemlékezni, akinek egész élete a munka jegyét viseli magán, s aki munkája közben egy olyan alkotást mondhat magáénak, amely különösen kedves volt mindig az ő szívének, mert hiszen egyenesen a szíve közepéből sarjadt az alkotás megteremtésének nemes vágya.

Ez az alkotás a *Kolozsvári Szent Imre Egyesület.*

Az ő alkotása egészen. Ő benne fogant meg a gondolat, hogy Kolozsvárt, Erdély a szellemi „foro romano"-ján a katholikus egyetemi ifjúság részére barátságos, békés, kellemes otthont kell teremteni, ahol a komoly tanulmányok közben a társas érintkezés közvetlensége révén a katholikus együttérzés szüksége, a katholikus öntudat ápolása szinte játszva találjon termékeny talajra. Ott volt a megalakulás nehézségeinél lelkes agitációjával és nemes áldozatkészségével, ott volt az első idők nehéz, vajúdó, kialakulást kereső munkájánál bátorító, bíztató pártfogásával, s ott volt a megalapozott, fejlődésképes egyesületi élet első eleven lüktetéseinél mindenkor atyai jó tanácsaival.

Ha annak kontemplálta ezt az egyesületet, amivé lennie *kell*: Erdély katholikus intelligenciája előkészítő iskolájának, akkor büszkévé teheti a tudat, hogy az erdélyi jövendő katholikus intelligentia generativ kialakulásában neki nagy része

van; ha pedig nem is gondolt még ilyen fontos és nagy jelentőségü szempontra a megteremtéskor, akkor most jóleső érzés töltheti be a lelkét afölött, hogy ime, több és nagyobb lett az egyesületből, mint amit és a mekkorát ő akart. Az ő érdeme ezáltal semmivel sem lesz kevesebb. Mert ha fejlődik az alkotás, az nem az alkotás, hanem a megalkotó érdeme, aki lerakta a fundamentumot, melyen sziklaszilárdan, fejlődésre képesen nyugton állhat az építmény.

Az egyesület, melynek megteremtője volt, tiszteletbeli elnökévé választotta a tisztelet és hála némi csekély kifejezéseként, s hogy a Gondviselés más helyre állította, használni egyházának és hazájának, örökös díszelnökké választatott. Ezek azonban mind csak külsőségek, s bizonyára ő maga is csak bizonyos mértékig helyez sulyt ezekre. Az igazi, az állandó, a maradandó érték belül van, a szívünk mélyén abban a hálaérzetben, melylyel rá gondolunk, hogy ezen egyesületet számukra megteremtette; s az igazi, nemes és hivalkodás nélkül való öntudat szintén ott él az ő lelkében, állandó meleg és fölemelő érzéseit termelvén annak a tudatnak, hogy a Kolozsvári Szent Imre Egyesület megteremtésével alkalmat, erőt és biztatást adott a katholikus öntudatnak mindenek fölött való ápolására, melyre éppen manapság olyan nagy szükség van.

Áldja meg őt érte az Isten, s adjon ez igazán szükséges alkotásának nagyon hosszú életet!

P. Jánossy Béla dr.

A keresztények egyesülésének szükségessége.

Megnyitó beszéd, elmondotta **Pál István** apátkanonok, tb. elnök a' Szent Imre Egyesület 1911. évi november hó 15.-én tartott ünnepén.

Sokszor és sokféle alakban adtam kifejezést annak, hogy miért szervezkedtünk Szent Imre zászlója alatt egyesületté. Azért, hogy képesek legyünk azt a szellemet, amiben gyermekkorunk óta a szülői házban és az iskolában növekedtünk, felnőtt korunkban is nemcsak megtartani, hanem az életet megismerve, érett ésszel, meggondoltsággal, belátással magunkat abban öntudatosan tovább nevelni, testileg-lelkileg erősíteni, fejleszteni, hogy akarjunk és tudjunk az életben azok lenni és maradni, aminek készülünk: vallásos és hazafias munkásai a Körnek.

Oly időben kezdettünk szervezkedni, amikor a legnagyobb veszedelem fenyegette azt a szellemet, amit magunkkal hoztunk, amiben élünk és amiben élni kivánunk. Az általános nagy forrongás, amiben korunk vajudik, akkörül az alap körül zajlik-hullámzik, azt fenyegeti alámosással, elmerítéssel, megsemmisítéssel, amelyen egész létünk nyugszik; legelső sorban a vallás és haza ellen támadott, hogy azoknak még a fogalmát is kiírtsa a közfelfogásból. De nem tudta és nem tudja, mert az emberiség azon legnagyobb kincseinek a védelmére állott.

Szinte azt mondhatnók, hogy a védelmi akciót az ifjuság kezdette. De ha az ifjuság kezdette is, az ő lelkesültsége tovább hatott, szétáradott és oly általános védelmi harc indúlt meg az egész vonalon, hogy bár a harc még tart, de

a győzelem már kivívottnak tekinthető. Tessék csak szétnézni az ellenség táborán, az annyira elcsendesedett, mint hogyha a fegyvert már le is tette volna. Nem tette le. De mi is résen állunk. Ők tagadhatlanúl igen jól vannak szervezve, de a mi táborunk meg akkora, oly erős, hogy avval szemben hiába vállalkozik. Elmondhatjuk, hogy ha különböző téren és különböző eszközökkel is, de minden jó ember a mi harcunkat harcolja, velünk van, talpon áll Istenért és a hazáért. Mert ekköről foly a kűzdelem. Nem is említve a katholikus nagygyűléseket, amiknek óriási a hatásuk, csak egyeseket hozok fel, igaz, hogy a legjobbakból, akiknek lelkük mélyéről fakadott megnyílatkozásuk mint győzedelmes jelszók járják be az országot és irányitják a nemzetet.

Tisza István szerint a magyar nemzet Isten igazi tisztelete nélkűl nem lehet boldog és haladó soha sem[1]. Ő mondotta híres nyitrai beszédében, hogy a protestantizmus és katholicizmus mint két erős kar az istentagadással szemben együtt vezesse vissza a nemzetet Krisztushoz.

Egy másik protestáns, Bernáth István meg a következőket mondotta a Kálvinszövetség gyűlésén: „Az emberiség és a nemzet nagy érdekeit szivükön viselőknek egy nagy egységes táborban kell egyesűlniök ama keresztténytelen irányzatok ellen, amelyek a haladás hamis cégére alatt a vallás, és pedig elsősorban a Krisztusi vallás megsemmisítésével a társadalom romlására szövetkeznek . . .

Nem ismerek nemesebb, nem ismerek szentebb elhatározásokat, mint amellyel a vallás védelmére egy táborban egyesitik mindazokat, akiknek a nemzet és emberiség, érdekei igazán szívükön feküsznek.“

Közülünk csak egyedűl Apponyit idézem a következő mondásával:[2] „Én szívem minden dobbanásával, lelkem minden érzésével azon dolgozom, hogy szeretett hazámnak nemzeti társadalma és nemzeti állama ne legyen más alapra építve, mint Krisztus, mert ez az alap dacol az idők viha-

[1] A nagyváradi püspök beiktatásakor az ebédnél mondotta.

[2] Mondotta a győri püspök beiktatásakor.

raival, az nem a tegnapé, sem a holnapé, hanem az örökkévalóságé."

Ime T. Közönség! a nagy lelkeknek, a gondolkozó nagy lelkeknek a találkozása — ha külömböző irányból is. Hátha még mint *acies bene ordinata* teljesen egyek volnának! Oh miért is nincs ez így! De ha ma nincs is így, legyen így holnap, legyen így a jövőben.

A közös veszedelemnek józan belátása, a közös védelemnek a szükségessége, az elfogulatlan felfogás hozzon össze, egyesítsen és a szeretet tartson együtt. Ha egy táborban vagyunk, akkor egymást megismerjük, megszeretjük és többé egymástól el nem válunk. Ha nem tud összehozni a fejünk, hozzon össze a szívünk. Ne vitatkozzunk azon, hogy kinek van igaza. Ha örökös szemrehányásokkal, ha a múltak folytonos hánytorgatásával mindig csak azt vitatjuk, hogy kinek van igaza, soha össze nem jövünk; szeretettel azonban közeledhetünk egymáshoz, megérthetjük egymást.

Egy a hazánk, egy a Krisztusunk, egy alapon állunk. Egyesüljünk annak közös védelmére. Egységes fellépéssel, közös védelemmel nagyobb eredményt tudunk elérni, inkább tudjuk a közös ellenséget megfélemlíteni, megfutamítani. Egyesüljünk! S ha vonakodnak, ha nem teszik ezt az öregek, ne legyünk elfogúltak mi ifjak.[1]

Vessük meg az egyesülés alapjait a közös szeretetben, a mely lassankint az ellentéteket áthídalja-kiegyenlíti.

Előre a Krisztusi uton Istenért és a hazáért!

Ülésünket megnyitom.

---

[1] Bethlen Gábor-kör. Lásd az 1909. ben mondott beszédemet a vonatkozó Évkönyv 13—16. lapjain.

Szent Imre közéleti nevelésének alapelvei modern vonatkozásokkal.

Írta és az 1911. november 14-én tartott Szent Imre ünnepélyen felolvasta: **Dr. Erdélyi László,** egyetemi tanár, tiszteletbeli elnök.

Mai társadalmunkat kiválóan jellemzi a szociális eszme, a társulás, szövetkezés, egyesülés gondolata, a Viribus Unitis jelszava. Az egyéniség is nagyon szeret érvényesülni, az individualizmus törekvése szinte túltengő; de a sok előretörő egyéniség küzdelmeiben be kell látni, hogy az egyesülésben több erő rejlik, sőt hogy az egyéniségek ereje is leginkább a nekik megfelelő egyesületek keretében és támogatásával fejtheti ki társadalmi hatásait.

A sokféle egyesületek közt megalakultak korunkban az ifjúsági egyesületek is. Ifjúság a társadalom virága. Miként a virág a természet legszebb ékessége, amelyből haszon lehet ugyan, ha gyümölccsé fejlik, de maga a virág haszon nélkül is gyönyörködtetője a szemnek: úgy a társadalom ifjúsága szintén a társadalom ideális szépségeinek, eszményi törekvéseinek a hordozója, amelyhez legjobban illik a szép, magasztos célok, feladatok iránt való lelkesedés, mely hősöket szül s nemes, áldozatkész elhatározásokat, hogy akik a lelkesedés hevében nagyra határozták el magukat, ezen elhatározásban kialakítsák, megacélozzák jellemöket s ílyképen aztán a haszonra, anyagi érdekekre nem néző ideálizmusból a társadalomra nézve hasznos tevékenység sarjadzon ki.

A magyar katholikus deákok szintén megalakították egyesületeiket, s kerestek eszményt, ideált, ki a hozzájuk méltó, nekik leginkább való nemzeti, társadalmi és egyéni

célokban, feladatokban, törekvésekben mintaképül és pártfogóul szolgáljon. S e mintaképet, eszményt és pártfogót megtalálták Szent Imrében, az első magyar király ifjan elhúnyt, de Istentől nagy erényeihez méltóan megdicsőített fiában. A magyar katholikus ifjúság valóban büszke lehet választására, ideáljára.

Szent Imre igazi nagyságáról életrajza, legendája csak halvány fogalmat nyujt, mert majdnem egy századdal utóbb foglalta írásba valamelyik külföldről ide költözött deák, talán az a Fulkó vendég, aki íródeák- vagy titkárszolgálatra Álmos herceghez szegődött, az ő elköltözése után pedig az esztergomi érseknél, majd öt veszprémi püspöknél szolgált s 1146-ban megíratta végrendeletét.

A távoli időben, halvány vonásokkal megrajzolt Szent Imre-legendánál sokkal értékesebbnek kell tekintenünk azon Intelmeket, amelyeket maga Szent István fogalmazott és írt vagy íratott meg az ő kedves fiának és örökösének, Imre hercegnek, s amelyek szerint őt a magyar közélet, politika és társadalom vezetésére nevelte. Nem lehet kétség az iránt, hogy a nemeslelkű szent ifjúban, ki a világi erényekben s ügyességekben is gyakorolta magát — hiszen a vadászaton vadkan ölte meg — hogy e szent ifjúban bölcs szigorú atyjának Intelmei, államtani elvei termékeny talajra találtak.

Szent Imre politikai s társadalmi nevelésének elvei alapjokban, lényegökben véve ma is igazak és gyakorlatilag érvényesíthetők, sőt úgy kellene, hogy lehetőleg érvényesüljenek is, alkalmazva a jelenkori viszonyokhoz.

Ismeretes a római történelemből, hogy Pyrrhos epirusi király görög követe, a nagyműveltségű Kineas előtt a római köztársaság senatorai bölcseségökkel és méltóságos viselkedésökkel úgy tüntek föl, mintha csupa királyok ültek volna előtte. E nagyszerű benyomásra gondolva úgy szeretném, vajha a magyar ifjak, még a legszegényebbek is, kivált a magyar társadalom és politika majdani vezetésére, irányítására hivatott egyetemi ifjak úgy tünnének föl, mint megannyi királyfi, kik teljes mértékben átértik s átérzik magas, nemes, nehéz hivatásukat és erre méltóan készülnek, dolgoznak,

lelkesednek s fejlesztik jellemöket eszményi erős alapelveken. Vajha igazán méltó ideálja, Szent Imre királyfi, élne minden magyar ifjú lelkében, törekvéseiben, tetteiben s egész viselkedésében!

De még ha nem sikerül is teljesen megvalósítani a magas eszményt, azért okos és hasznos dolog a törekvéseket oly magasra irányítani, hogy ha a célpont távolsága miatt közben lankad is az erő, s ha lazul is időnként a lelkesedés, azért ezt a célpontot lehetőleg megközelítsük.

Erkölcsi értelemben épen nem képtelenség a királyfi hasonlata s példájának a követése. Az ember önmagában véve is egy egész kis világ, valóságos mikrokozmos, amelynek szükségletein, érzelmein, vágyain, törekvésein, képességein bölcsen uralkodni, mindezt helyesen irányítani és elhatározásra, még áldozatok árán is tettekre bírni: nagy uralkodói erényeket föltételez. Ha a delphoi-i bölcs felíratként önmagát ismerni a legnagyobb bölcseség, úgy elmondhatjuk azt is, hogy önmagunkon uralkodni a legnehezebb uralom. Aki önmagát jól ismeri s önmagán erősen tud uralkodni, az a leghivatottabb arra, hogy másokat is bölcseségre vezessen és az állami, társadalmi életben vezető, mintegy uralkodó szerepet töltsön be, a királyi uralomnak mintegy részesévé legyen.

A Szent Imrének szóló Intelmekben nagy államférfiúi bölcseség, sok társadalmi, közéleti tapasztalat szűrődött le és kristályosodott ki, tömör, századok rombolását is kiálló uralkodói elvek alakjában. Nem is lehet ilyen tömör, a rokon kifejezések gazdag halmozása mellett is rövid, szabatosan és nagy rendszerességgel megfogalmazott államtani irat egyetlen középkori uralkodónak a szellemi alkotása. Századokon át többszörös átdolgozásban kellett már érlelődnie az uralkodói elvek első fogalmazásának, míg végre Szent István király maga is mintául vette, talán Szent Gellért bencés apáttal, fia nevelőjével, többször megbeszélte, az akkori magyarországi viszonyokhoz alkalmazta s fiára való személyi vonatkozásokkal átszőve átdolgozta s a magáévá tette.

Szent István Intelmei tulajdonképen az ő fiának és reménybeli közvetlen utódának, Imrének szóltak s nem készült

e magánirat köztörvénynek; de a Magyar Törvénytárnak, a Corpus Juris Hungaricinak szerkesztői és legelső kinyomatói a magyar királyok decretumai élére első decretumul, első törvényül állították oda az első Szent Király államtani iratát. Így találták ők ezt már a régibb codexekben is. Magyar királyok és államférfiak magukra nézve törvényként tekintették Szent István uralkodói elveit.

Bennünket már kilencszáz esztendő választ el a Szent Imréhez intézett Intelmek szerzése korától. Az egészet átható vallásos politika bizony messze is áll mai társadalmunk politikai hitvallásától. Hiszen részletekben kell különbségnek lennie annyi idő óta. De kell-e különbségnek lennie a lényegben, az uralkodás, az állami és társadalmi életfelfogás alapelveiben, s mennyiben jogosultak, helyesek, jótékonyak Szent István elvei még modern korunkban is: ez a nagy kérdés, amelyre szeretnék röviden, becsülettel megfelelni.

Szent Istvánnak az uralkodásra vonatkozó elvei tíz kisfejezetben vannak fölsorolva. A földi uralkodó itt a Mennyei Királyhoz hasonló. Miként az Ég Királyát a mennyei seregeknek tíz kara veszi körül, hogy szolgálatára legyenek, s Őt dicsőítsék, magasztalják, akképen a földi királyt az uralkodás tíz elve segíti és ékesíti. A hasonlat mindenképen megtisztelő és fölemelő úgy a királyra, mint azon tényezőkre nézve, akik a földi uralkodás terveiben és működésében részt vesznek. Nem csupán tisztelet- és tekintélyadó e hasonlat, hanem egyszersmind fölemelő eszményi, magasztos a programm, mely benne rejlik. Méltán illeti meg a Mennyei Királyt a legjobbaknak dicsérete és szolgálata, mert e Király csupa bölcseség, csupa jóság, szeretet és kegyesség, igazságosság és irgalom, csupa erő és gyöngédség alattvalói iránt és biztos óltalom ellenségeikkel szemben.

A mennyei seregek, az angyalok és szentek tíz karához mondja hasonlónak szent István az igaz hithez, egyházhoz és főpapsághoz való viszonyt, továbbá a világi társadalom különböző osztályainak megbecsülését, a kultura tényezőinek szaporítását, s a tűrelmes bíráskodást, a bölcs törvényhozást és a hagyományos jó szokások megtartását, végűl

magának az uralkodónak egyéni vallásosságát és erényes erkölcseit.

Ki vonhatná kétségbe, hogy mindezek ma is ékessége és támaszai a bölcs államférfiúnak s mindazoknak, kik a társadalomban irányító, vezető, rendelkező szerepre vannak hivatva?

Modern korunknak a szabadkutatás és véleménynyilvánítás címén fölszabadult rossz szellemei ádáz hévvel s kitartással ostromolják a természetfölötti hitet, e hitnek szervezetét, az egyházat s az egyház előljáróit, a főpapságot és papságot. Miért ez a jobb ügyhöz méltó nagy erőkifejtés, honnan ez a romboló hév? Egyik oka mindenesetre az irigység és kapzsiság, az egyházi vagyonban való osztozkodás vágya. De ez nem elég. Az egyházi vagyonra éhes rablók nem állapodnak meg a szegénnyé tett, kifosztott egyháznál; mert ugyanazok szemében, kik az egyházrablásra, szekularizációra izgatják elvtársaikat és eszközeiket, ugyanazok szemében a buzgó szegény pap vagy kolduló barát nem kevesebb gyűlölet tárgya, mint amennyi megvetéssel és gúnnyal szólnak a gyönge jellemű papról s irigységgel a gazdag papról. Az egyházrablás és antiklerikalizmus szellemében sokkal több van, mint a puszta kapzsiság és irigység: van benne sok abból a beteges hiúságból, mely pl. Herostrates-szel elhamvasztatta az ókor egyik nevezetességét, az ephesosi Artemis-templomot; végűl van benne abból a diabolikus érzésből is, mely az erkölcsi jót, az erényt, az istenit gyűlöli, mert gyűlöli magát az Istent s mindazt, mi Istenhez vezet.

Szent István elmondja fiának a katholikus apostoli hitvallást s ennek oltalmát különösen lelkére köti. Hitének bátor, nyugodt megvallása szóval és tettel ma is szent kötelessége annak, ki Szent Imrét mintaképéül tiszteli, eszményéül égi pártfogójául tekinti. A felsőbb tanulmányokat végző ifjú se most, se később ne restelje kath. hitét amiatt, mert a tudomány és műveltség nevében kétségbe vonják, ostromolják a kath. hit igazságát. Ellenkezőleg legyen meggyőződve arról, hogy az emberi észre nézve nincs meggyőzőbb hit, mint az ő hite. Aki kételkedik ezen, keresse komolyan, szeretettel e téren az igazságot.

A hit iránt közömbösnek lenni nem okos dolog, mert igen nagy érdekekről, a rövid földi élet után következő örök életről, örök boldogságról vagy boldogtalanságról van szó. Ha valaki útra készülőben nem bizonyos ugyan arról, hogy őt veszedelem éri, de mégis gondol ennek a lehetőségére és módjában van ezen eshetőség ellen védekezni, akkor az okos ember bizonyára iparkodik megelőzni a veszélyt és megteszi előkészületeit az eshetőségre. Ugyanígy kellene eljárnia még annak is, aki bár kételkedik a földöntúli örök életről, de biztosat nem tud. S ugyan ki az a tudós, akinek biztos adatai vannak a földöntúli élet nemlétéről? Ha pedig eziránt senki sincs biztosítva, van-e igazán okos ember, ki közömbösen nézhetne az örök boldogtalanság lehetősége elé, amelynek tartamában száz és ezer esztendő csak semmiség?

A kath. hitnek alig van porcikája, amelyet a kételkedés meg nem ostromolt. De mindez csak arra volt jó, hogy az emberi ész e vallást keresztül-kasul vizsgálja s minden parányi részében megvilágítsa és igazolja. Aki nem hiszi, próbálja meg, vizsgálja át a kath. hitvédelem érveit, de komoly igazságszeretettel, és meggyőződést szerezhet, lelkének is boldogító megnyugvást, mint szereztek sokan, nagy gondolkodók, kik aztán lemondás, nagy anyagi áldozatok árán is igaz katholikusokká lettek. Vannak rá egész modern példák s voltak ilyenek minden időben.

A hitvizsgálat logikus godolatmenete röviden a következő:

Isten van. Ez ész igazság, amelyre már az ókor pogány görög bölcselői eljutottak. Ugyanők rájöttek arra is, hogy az istenség nem lehet oly gyarló lény mint aminők a pogány mythologiák istenei, tele erkölcsi hibákkal, hanem hogy az Isten csak egy lehet s ez csupa tökéletesség, tiszta szellem, amelyben minden szép és jó tulajdonság vég és határ nélkül megvan.

Ez az Isten csak igazat mondhat. Csakis Ő mindenható s ami a természet rendje szerint lehetetlen és mégis tagadhatatlan tény, az ilyen csoda csak Isten akaratával jöhet létre, ebben nyilvánvaló az Isten közreműködése. Ha valamely tanítás igazolására csoda történt, annak a tanításnak igaznak

kell lennie, mert a csoda Isten tanuskodásának a pecsétje, az a tanítást Isten kétségbevonhatlanul hitelesíti. Nem minden csoda megtörténte van kétségtelenül igazolva, de a katholikus egyházban és tanítása mellett időről-időre történtek kétségtelenül igazolt csodák s történnek ma is. Aki nem hiszi, menjen el Lourdesba, ahol a boldogságos Szűz Mária félszázaddal ezelőtt az ő szeplőtelen fogantatásáról szóló, akkoriban kihirdetett katholikus dogma igazolására csodálatosan megjelent s megjelenésének helyén azóta majdnem mindennap történnek gyógyulások, amelyeknek csodás, vagyis a természet rendje szerint érthetetlen, lehetetlen voltát hívő és hitetlen kath. és nem katholikus orvosokból szervezett állandó bizottság igazolja, jegyzőkönyvbe veszi.

Az Úristenre nézve, ki maga az igazság, nem lehet közömbös az, hogy mit tanítanak róla és mikép tisztelik őt az emberek. Ha Ő kinyilatkoztatta, hogy mit higyjenek róla s mikép tiszteljék, azokat pedig, akik az Ő kinyilatkoztatására hivatkoznak, kétségtelen csodák igazolják tanításuk közben: akkor már könnyű megtudni az egyszerű, kevésbbé tanult embernek is, hogy hol keresse lelke megnyugtatását és örök üdvösségét.

Ám a csoda csak egyes helyeken, egy-egy embernek a tanitását vagy egyes hittéteket igazol. A csodák helyétől és idejétől távol álló emberekre nézve vajjon mi szolgálhat egyszerű könyen fölismerhető és megnyugtató bizonyítékul?

Az a tudat, hogy akiktől a hittanítást hallgatja, egyességben vannak az Istentől igazolt csodatevő tanítók, apostolok utódaival különösen Szent Péter apostol utódaival, a római pápákkal. Minden időben azok a hithirdetők műveltek csodákat, akik az evangéliumot a római pápák kifejezett vagy hallgatólagos beleegyezésével hirdették. Csodákkal igazolta Isten az evangélium hitelességét is. Az evangéliomban pedig benne van, hogy Jézus, az Isten fia, Péter apostolt rendelte egyháza alapkövéül s látható fejévé, akinek egyházán a pokol kapui sem vesznek erőt, mert Ő maga is vele marad a világ végéig. Ilyen igéret után Isten nem engedheti, hogy egész egyháza tévedésbe essék, hogy egyházának feje, a pápa hit és erkölcs dolgában tévedést hirdessen.

A római pápa és a vele egységben, alárendeltségben élő püspökök, papok a krisztusi egyház előljárói és tanítói. Angyali tisztet teljesítenek gyarló emberi testben. Hit- és erkölcstanításuk a római pápával való egységben van hitelesítve; de magukra nézve nincsenek biztosítva az emberi gyarlóságoktól, csak az Isten kegyelme óvja őket elegendőképen, ha maguk is iparkodnak a jóra.

Ezek a papok nem holmi idegen lények, nem ellenségei a világi társadalomnak, hanem fiai, testvérei, rokonai a világi embereknek. De a világ rossz szellemei éket akarnak verni Isten szolgái és testvéreik, híveik közé. Irigységet, kapzsiságot és gyűlöletet hirdetnek egy idegen szó, mint titokzatos rém, a klerikalizmus ellen, amellyel szemben jogosultnak mondanak rablást, rombolást és, mikor forradalmakban fölszabadul a szenvedély: még a gyilkolást is. Csak e napokban hirdettek itt Kolozsvárott népgyűlést a klerikalizmus ellen, a magyar papság ellen a nemzetközi, nemzettagadó szellem budapesti ügynökei. „Megverem a pásztort s elszéled a nyáj“ mondja Az Úr Jézus. Korunk rossz szellemei is erre a hatásra számítanak: üldözni szeretnék a papságot jövedelmeiben, becsületében, hitelében, hithirdető bátorságában, kötelességeinek hű teljesítésében, hogy mentől több lelket szakítsanak el tőlük s az isteni hittől és mentől többet nyerjenek meg a rombolásra, a társadalom és közállapotok fölforgatására. E romboló szellemeknek, hogy ádáz céljukat elérhessék, előbb meg kell ingatniok a papság tekintélyét, aztán réseket kell törniök a katholikus és minden hiten, hogy végül kiirtva a lelkiismeretből minden istenfélelmet, korlátlanul végezhessék a fölforgatás, anarchia munkáját. Katholikus részről már ismételten fölhangzott az óhajtás, hogy a pozitiv, történeti vallások buzgó követői, egyesületei mind fogjanak össze a hitetlenség elleni védekezésben, küzdelemben. Evégből legyünk kölcsönös türelemmel, megbecsüléssel egymás iránt, mélyítse mindegyik vallás a maga hiveinek belső lelki életét, erkölcsösségét s támogassák egymást abban, ami őket egyesíti: a vallásosság és erkölcsösség ápolásában, oltalmazásában, fejlesztésében s a haza nemzet naggyátételében.

Szent István mélyen átérezte az örök érdekek fontosságát s ezen örök érdekek munkásainak, a papságnak érdemeit. Egyik törvényében azt kívánja alattvalóitól, hogy még életöket se sajnálják odaadni papjaikért. Ez a papság és a szerzetesek, a bencések kezdték meg Magyarországon a nép fiainak tanítását, a műveltség elemeinek terjesztését s hathatósan hozzájárultak a rabszolgák gyermekeinek kitanításával a rabszolgák fölszabadításához, amiről az első magyar királyok törvényei ékes bizonyságot tesznek. Királyaink és a többi birtokosok nem bandériumok és iskolák céljaira adták az egyházi vagyont, mint az egyházi vagyonra áhitozók képzelik és hirdetik, hanem Isten tiszteletének előmozdítására és a saját meg rokonaik lelki üdvösségére. Iskolákat az egyház, a papok még falvakban is a maguk jószántából nyitottak, bandériumokat pedig jövedelmeik arányában állítottak, ép úgy, mint a világi birtokosok s ugyancsak jövedelmeik arányában adóznak ma is a hadsereg céljaira, ép úgy, mint a világi adózók. Nincs ma senkinek szentebb jogon birtoka, mint az egyházaknak és a papságnak és senkinek a jószágát sem lehet kevesebb jogon elvenni, mint a katholikus magyarországi papságét. A nyugati hűbéres országokban voltak a főpapoknak nemcsak szorosan vett egyházi birtokaik, hanem hűbéres állami, fejedelmi jövedelmeik is; ott, a Rajna mellékén némi joggal beleköthettek az egyházi fejedelmek birtokjogába s az állami hűbéreket visszavehették, de Magyarország sohasem volt hűbéres, feudális állam s a püspökségek nem viseltek hűbéres fejedelmi tisztségeket, hanem legfeljebb címzetes örökös főispánságokat jövedelem nélkűl, tisztességből, nagy anyagi áldozatokkal, a reprezentálás nagy költségeivel.

A Szent Imrének szóló Intelmek erősen lelkére kötik a leendő uralkodónak, hogy a főpapokat úgy megbecsülje, mint a szeme fényét. De megbecsülje és szeresse a világi társadalom tagjait is, a főembereket, az ispánokat és közembereket, közvitézeket egyaránt, kiket ne tekintsen, ne is nevezzen szolgáinak, hanem úgy bánjon velük, mint atyáival, testvéreivel, mert Isten előtt az összes emberek egyállapotuak. Ezzel a fölfogással bizonyára a mai demokrata is meg lehet elégedve.

A szent királynak további rendelkezései a jövevények, a nyugati kulturát hozó vendégek befogadását, a türelmes itélkezést, a bölcs törvényhozást s a jogok másik forrását, az ősök szokását ajánlják. Itt is sok olyan tanács van, mely ma is megszívlelésre méltó.

A jövevények kulturértékének fölismerése és szíves befogadása természetesen nem jelentette azt, hogy a kitüntető szivességgel letelepitett szász vendégek és a nagy szerényen beszűrenkezett oláh rumun pásztorok még hétszáz év mulva is idegenek akarjanak maradni a befogadó magyarok közt.

A törvényhozásra nézve szent Istvánnak az az elve, hogy idősebb, jobb, tisztességesebb férfiakból alakuljon a törvényhozó tanács, ne botor, önhitt és középszerű emberekből. Az ifjabbak harcoljanak. Őket sem kell teljesen kizárni a tanácskozásokból, de tanácsaikat az uralkodó terjessze mindig az idősebbek elé. Itt van kifejezve a magyar alsótábla és képviselőház, meg a főrendiház eszméje.

Az ősök jó szokásainak követésében a pragmatikus történelmi okulás elve nyer kifejezést. Ki ne látná be annak a helyességét, hogy ami a multban jónak, okos dolognak bizonyult, azt hasonló viszonyok közt a jelen- és jövőben is értékesítsük, a rosszat pedig ne ismételgessük s hogy a reformokat, újításokat a multban kipróbált biztos, erős alapokra építsük föl. Ez a legbölcsebb haladás elve.

Végül alig szükséges nagyon bizonyitgatni azon elv helyességét, hogy mindenkinek, de kivált a vezető szerepre hivatott embereknek szent kötelessége a vallásosság, az imádság és erények gyakorlása, mert hasztalan a nagy tehetségek legjobb törekvése is, ha nem járul hozzá Istennek áldása; mert a nagy emberektől sokan vesznek példát s mert a jellem tökéletességéhez hozzátartozik az elvek és tettek szép összhangja.

*

Minden országnak talpköve, támasza a tiszta erkölcs.

Minden intézmény, az állam is, azon alapokon él és virágzik, amelyre bölcs tervezői, létrehozói helyezzék.

Kedves Ifjak! Szent Imre leventéi! Hazánk reményei!

Ime modern reflektorral fölfogtam s elétek vetítettem Szent István és Imre szellemét, közéleti, állami és társadalmi alapelveit. Ezek az elvek alapozták meg igazán az Árpádtól elfoglalt magyar állam ezeréves épületét. „Kard foglalta el, kereszt tartotta fönn!“ Tekintsetek jó mélyen e szellembe, értsétek meg, szívjátok lelketekbe, emelkedjetek föl magasztos, eszményi elhatározásokra, készüljetek buzgón a közéleti pályákra s odaadó munkásságával járuljon hozzá mindegyitek, hogy magyar hazánk s nemzetünk viruló erőben megérhesse, túlélhesse a második ezerévet is!

Genovéva.

A külföldi irodalmakkal való szellemi kapcsolatunkról tanuskodó számos példa között tekintélyes, de eddig még kellőleg nem méltatott helyet foglalnak el *a népkönyvek,* melyek minden nemzet irodalmában fellelhetők s amelyek az irodalom kezdetleges és korlátoltabb fejlődési viszonyai között elsősorban az alsóbb néposztály szellemi szükségleteinek kielégítésére voltak hivatva. Legnagyobb népszerűségre a német irodalomban jutottak, hol már a XVI. század elején megkezdődik mai napig folytonosan tartó virágzásuk s a XIX. század elején Tieknek művészi átdolgozásai visszavezetik a legmagasabb körökbe is, honnan eredetileg kiindultak. A napjainkig gyors egymásutánban megjelenő újabb és újabb kiadások tanuskodnak amellett, hogy mily nagy jelentőséget és fontosságot tulajdonít a német irodalom a népkönyveknek.

Íróink különösen a régebbi időkben egyáltalában nem gondoskodtak eléggé a nép szórakoztatásáról és szellemi szükségleteinek kielégítéséről s a nép így évszázadokon keresztül csak Argiruson, Apolloniuson és a többi széphistóriákon rágodott. Csak kevés olyan író akadt, ki a nép jól felfogott ügyének teljes tudatában őnekik is kedveskedik egy-egy könyvvel, de ez is előljáró beszédéden már eleve kinosan vergődik stilusának megrovása s a tudós körök elítélése miatt. Csak a maga meggyőződését igaznak tartó tudós előítélet volt legtöbbször oka annak, hogy népkönyveivel az összes európai irodalmakat jótékonyan megtermékenyítő német irodalom közvetítésével csak szállingozva és rendkivül nagy óvatossággal jutott el hozzánk egy-egy népkönyv. Ezeknek a népkönyveknek jelentősége és fontossága pedig széleskörű

világirodalmi kapcsolatukon kivül abban áll, hogy hozzákapcsolódnak a lassan kialakulás felé közeledő magyar regény és magyar széppróza évszázados fejlődésének szálaihoz.

1651-ben jelenik meg irodalmunkban az első népkönyv, a varázssipkájáról és kifogyhatatlan pénzes erszényéről híres *Fortunatus*[1], melyet 1676-ban nyomon követ *Szép Magelona*[2] bájos története. Egy teljes évszázad telik el addig, míg Kónyi János strázsamester, a magyaros iskola e jóindulatú derék munkása, 1785-ben németből átdolgozza a Károling mondakörhöz tartozó *Oktavianus* császár historiáját. Időrendben következik 1824-ben a ponyván népszerűségét mai napig fenntartó *Genovéva* népkönyv, melynek részletesebb ismertetése lesz kitüzött feladatunk.

A Genovéva monda röviden a következő:

Genovévát, a brabánti herceg vallásos lelkületű és nemesszívű leányát Siegfried gróf veszi nőül. Siegfriedet hazafiui kötelességei a harctérre szólítják. Távolléte alatt udvarnagya, Golo szerelmes lesz a szép várúrnőbe, ki azonban szerelmét felháborodva utasítja vissza, amiért az álnok lelkű Golo házasságtöréssel vádolja Genovévát férje előtt, ki pillanatnyi felháborodásában nejét halálra ítéli. A kivégzéssel megbízott szolgák megszánják az ártatlan Genovávát s futni engedik. Egy erdei barlangban talál menedéket, hol hosszú évek során át neki és kis fiának egy szarvas nyujtott meleget és táplálékot. Istenbe vetett bizalommal és türelemmel viselte sorsát Genovéva hét éven keresztül. Ekkor férje egy vadászat alkalmával véletlenül rátalált, örömmel vitte haza ártatlan nejét és boldogan éltek tovább, míg a bűnös udvarnagy a tömlöcben pusztult el.

Genovéva a „hű asszony" mesekörének egyik legjellemzőbb képviselője. E mesekör egyik tipusában a sors vagy a földi hatalom, közönségesen saját hibájuk miatt szétvált je-

[1] Bevezető tanulmány kiséretében kiadta *Lázár Béla* az Egy. Phil. Közlöny 1890. II. pótkötetében (355—504. l.)

[2] Az első kiadás hű lenyomatát bevezetéssel, jegyzetekkel és egy hasonmással közzétette *György Lajos*. Kolozsvár 1911.

gyesek, szeretők vagy fiatal házasok keresik egymást s keresés közben számtalan veszély és kaland közepette is egymáshoz hívek maradván, végre újból boldogan találkoznak. Ebben a tipusban foglalnak helyet az összes görög és bizánci regények hősei és hősnői, kiknek egyforma sablon szerint lebonyoluló történeteiben az iró feladata arra irányult, hogy minél merészebben és mesésebben szőtt kalandok közé állítsa be a tántoríthatatlan hitvesi hűség megőrzését.[1] A másik tipusba soroljuk az előbbi tipussal szerves összefüggésben levő, de egy igen lényeges pontban eltérő azon meséket és mondákat, melyeket a *rágalmazott asszony* mesekörének nevezhetünk. Igen sok érdekes és nevezetes középkori monda alkotja a hű asszonyról szóló mesekörnek ezen utóbbi tipusát, melyek közül utalhatunk a Wilkina, Griseldis, Hildegrand, Crescentia, Florentia, Hirlanda, Helena, Toggenburgi Itha, Sibilla és Oktavianus császár nevéhez fűződő mondákra. A Genovéva monda is ide tartozik. Mindezeknek a mondáknak közös jellemvonása, hogy a félrevezetett király az álnok rágalmazásnak hitelt adva, feleségét elűzi, de ártatlansága a történet folyamán kiderülve, az áruló s rendszerint egy személyben csábító halálával lakol s a férj és feleség ismét boldogan egyesülnek. E mondakör, mely a bibliai József monda ellendarabjának tekinthető, már a keleti mesekincsben fellelhető s eredetileg közös volt a germán, frank és longobárd törzseknél. Németország közvetítésével azután Angliába, Dániába és Islandba is behatolt s mindezekben az országokban lokalizálták, történeti személyekhez kapcsolták.[2]

A Genovéva mondának eredetét némelyek a germán mythologiában keresik,[3] mások pedig történeti alapra igyekeztek helyezni. Sauernborn pl. Genovévát Martell Károly leányává teszi s Siegfriedet pedig azonosnak tartja ballen-

[1] Erről a tipusról bővebben szóltam Magelona kiadásom bevezetésében, 16 és kkl.

[2] *Massmann,* Kaiserkronik. III. 893—817. l., *V. d. Hagen,* Gesammtabendt. l. Cl. l., *Jahrbücher* d. königl. Acad. Erfurt 1870. VI. 171—327 l.

[3] *Ersch und Gruber,* Encyklopädie.

städti Siegfrieddel († 1113), a laachi kolostor alapítójával.[1] A monda eredetének tisztázása körüli tapogatózások között legvalószínűbb Seuffert véleménye[2], mely szerint a Genovéva monda nem mythikus eredetű, történeti alapja sincs, hanem körülbelül 1325 és 1425 között egy laachi szerzetes irta s elbeszélését összefüggésbe hozta a közelfekvő kápolnával, melynek alapítója Siegfried volt. Erről a Siegfriedről csak annyi biztos tudomásunk van, hogy Bouillon Gottfried keresztes hadjáratában részt vett, a tengeren sok veszélyt kiállott, távolléte alatt helytartót hagyott maga helyett s Brabantban is volt jószága. Sokkal több nehézségbe ütközik Genovéva történeti hitelességének megállapítása. Tudomásunk van arról, hogy Lajos bajor herceg 1256-ban nejét, brabanti Máriát látszólagos házasságtörés miatt lefejeztette s később tettét megbánva, kolostort alapított. Seuffert ennek alapján szellemesen oldja meg a kérdést olyanformán, hogy a laachi szerzetes bizonyára ismerte ezt az eseményt, vonatkozásba hozta azt Siegfried kolostor alapításával s a rokon tárgyú mondákból felhasználta az ártatlanul szenvedő feleséget.

A Genovéva legendát legelőször Marquard Freher említi.[3] Tőle vette át Cerizier René jezsuita,[4] kinek munkáját Martinus von Cochem kapucinus barát 1687-ben németre fordította. Jelentékeny változásokat ugyan P. Martinus nem tett, de lényegesen összevonta azt s különösen elhagyta az eredetinek retorikai ékességeit és tulságos hosszú tanulságait.[5] Cerizier munkáján, illetőleg annak P. Martinus féle német fordításán alapulnak a XVIII. század közepétől napjainkig szakadatlan egymásutánban megjelenő német népkönyvek, melyek között legjelentő-

[1] Geschichte der Pfalzgräfin Genovefa. Regensburg 1856.

[2] Die Legende von der Pfalzgräfin Genovefa. Westdeutsche Zeitschrift für Geschichte u. Kunst. VI. 1887. 218—230. l.

[3] Origines Palatinae, 1613.

[4] Les trois états del' innocence affligée dans Jeanne d'Arc, reconnue dans Geneáriéve de Brabant, coccronnée dans Hírlande, duchesse de Brabant.

[5] Auserlesenes History Buch 1687. *R. Köhler*, Kleinere Schriften. II. 655. l.

sebb Tieknek költői átdolgozása. A mondát rendkívül népszerűsítették a XVIII. század iskoladrámái,[1] melyek mindig különös előszeretettel fordultak Genovéva megható, szomorú és tanulságos történetéhez.[2]

Genovéva magyar kiadásainak sorát *Jászai Láng Ádám* fordítása nyítja meg 1824-ben: *Hajdankori szép és érzékeny Történet, minden jó érzésű Emberek', különösen pedig Anyák és gyermekek számára Iratott. Németből magyarra fordította Jászai Láng Ádám. Kassán. Ny. Vajda Pál, 1824.* Ennek, mely az 1810-iki augsburgi kiadás szerkezetével megegyezik, még három újabb kiadása jelent meg a XIX. században: Buda 1853, Gyula 1857, Debrecen 1860. Láng Ádám szinre is alkalmazta: *Genovéva,* szinjáték, vítézi előadás 5 felvonásban, melyet 1831 március 15-én Debrecenben elő is adtak. *Genovévának* még a következő magyar kiadásait ismerjük: Budapest 1875; Nagykanizsa é. n. (Wajdits József Népies füzetei 3. sz.); Budapest é. n. (Mulattató és hasznos olvasmányok a magyar nép számára 44. sz.). A ponyvának ma is egyik legkelendőbb könyve, de az itt megjelent kiadások az irodalmi színvonalon alul állanak s így felsorolásra itt számot nem tarthatnak.

Láng Ádám Genovévájának fontosságára már felhivtuk az irodalomtörténet figyelmét, midőn rámutattunk arra, hogy közeli vonatkozásban van Arany János Toldi Szerelmével és egy újabb adattal járultunk Toldi szerelmének forrásaihoz és egy ujabb bizonyságot szolgáltattunk Arany művészi alkotó munkájának megismeréséhez.[3] A Toldi Szerelmének VI.

[1] *B. Golz,* Pfalzgräfin Genovefa in der deutschen Dichtung I. Leipzig 1897.

[2] A Genovéva mondára vonatkozó irodalomból a már idézett műveken kívűl még megemlíthetjük a következőket: *J. Zacher,* Die Historie v. d. Pfalzgr. Genovefa. Königsberg 1860., *J. Görres,* Kritische Erörterungen über die Entstehung Geschichte der Genovefa Sage (Monatsschrift f. d. Gesch. Westdeutschlands. II. 1876. 531. l.) *J. Görres,* Neue Forschungen zur Genovefa Sage (Annalen d. hist. V. f. d. Niederrein LXVI. Köln 1898. 1—39 l.)., *J. Brüll,* Die Legende von d. Pfalzgräfin Genovefa. Progr. Prüm 1899.

[3] Egy. Phil. Közlöny 1911. 782. l.

énekébe Arany művésziesen illesztette be az Ilosvaitól kölcsönzött sirrablás jelenetét. Ilosvainál egy lakatos szerepel ebben a ténykedésben, Aranynál pedig két lakatos s e „két gyalázatosnak neve *Hincz és Kuncz.*“[1] Mikor Piroska sirboltját kirabolták és elkövetett tettüket esküvel Toldira fogták, az 1340-ben Kelemen pápától hirdetett búcsura zarándokló csapathoz csatlakoznak. Ezek közt van Anikó és Bencze is, kik nem messze Velenczétől egy ligetes rónán megpihennek. Bencze egy bokorból észreveszi, hogy „két potom emberke, *zarándok ruhában*“ nagy vitában van. Verekednek az elrablott kincsen. Bencze ráismer bennük a sírrabló lakatosokra s lefülelve őket megkötözi, a velenczei dózséhoz viszi, ki kedveskedésül elküldi Lajos királynak, ez pedig *ösztörűre vonatta őket.*[2] Genovéva történetében is szerepel két gyalázatos ember, a Genovéva megölésére Golotól felbérelt két gyilkos, *Heinz és Kuntz,* kik válalkoznak Genovéva megölésére. Kihurcolják a közeli erdőbe, de az utolsó pillanatban felébred emberi érzületük s az ártatlan asszonyt futni engedik, ők pedig Goló bosszúja elől a *szentföldre* vándorolnak. A történet végéig róluk nem is hallunk semmit. De mikor Genovévát férje megtalálja és haza hozza, az eléje siető nép között feltünik két *zarándok* is, kik Genovéva lábaihoz borulva, bocsánatért könyörögnek. Ez a két zarándok Heinz s Kuntz, kikben Genovéva felbérelt gyilkosaira ismert. Őket Siegfried nem vonatja ösztörűre, hiszen ezt nem is érdemlik meg sőt megbocsát nekik és gazdagon megajándékozza. E két jelenet szembeállítsa kétségtelenné teszi, hogy Arany János az Ilosvai Toldijából vett két lakatost Genovéva felbérelt gyilkosairól keresztelte el, sőt tűzetesebb összehasonlítás arról is meggyőzhet, hogy Arany Jánosra Hincz és Kuncz egész szerepkörének kidolgozásában halással volt a Genovéva hasonló situatió közt mozgó jelenete. Állításunk mellett külső bizonyítékul csak azt hozhatjuk fel, hogy Arany általában különös előszeretettel olvasta a népkönyveket s azok-

[1] Toldi Szerelme VI. é. 78. vsszak.

[2] Toldi Szerelme VIII. ének.

nak egy pár adatát be is illesztette örök becsű műveibe. Egy ujabban felmerült vélemény[1] állitásommal szemben azt igyekszik kimutatni, hogy Hincz és Kuncz nevét Arany Kleist „Michael Kolhaas“ — c. novellájából kölcsönözte. Kevesebb a valószinűsége annak, hogy Arany ismerte volna Kleist novelláját, mely a néven kívűl másban nem is egyezik meg a Toldi Szerelme ismertetett jelenetével s így az irodalomtörténet inkább a mi véleményünk felé hajlik, amely igen tekintélyes helyről megerősítést is nyert.[2]

Ily szempontból a Genovéva népkönyv fontossága is nagy mértékben emelkedik. Néha egy-egy ilyen vonatkozás emeli a legjelentéktelenebb munkák irodalomtörténeti értékét, azért a módszeres irodalomtörténeti kutatás kicsiny és nagy tárgy között külömbséget nem tehet.

Dr. György Lajos.

---

[1] *Dobóczki Pál,* Arany Toldi Szerelmének forrásaihoz. Erdélyi Muzeum 1911. 306 l.

[2] Egy Phil Közlöny 1911. 782—783 l. 1. jegyzet

A katholikus főiskolai ifjúság kulturális törekvései.

Irta és a kassai országos katholikus főiskolai diákkongresszuson elmondta:
Dr. Vály a Gyula elnök.

A társadalom élete folytonos haladást mutat. Uj eszmék uj intézmények keletkeznek s a társadalmi evoluciónak azon folyamata, melyet kulturának nevezünk, ép úgy magán viseli a fejlődés bélyegét, mint minden társadalmi produktum. Kétségtelen, hogy a kulturát a kor adott viszonyai befolyásolják, mint ahogy a kultura sem maradhat hatás nélkűl a társadalom egész életének fejlődésére. Minden kornak megvan a maga kulturája. A midőn a kulturának keresztény világnézet alapján való fejlesztésére törekszünk, vakmerő felületesség azt állítani, hogy reakciót akarunk. Nem. A kultura mint emberi intézmény fejlődik s fejlődését feltartóztatni nem lehet, de Krisztus vallása s az abból fakadó keresztény világnézet örök érvényű, mert isteni eredetü. Még Spencer Herbert is az evolucios tan legrendszeresebb kifejtője elismeri Szintétikus filozófiájában, hogy „a vallás bizonyos örök tényt fejez ki.“ Nem akarjuk tehát a fejlődést megakadályozni, hanem mindennek alapjává a keresztény világnézetet tenni s megvagyunk róla győződve, hogy igy lesz igazi fejlődés, mert ami isteni eredetü örök fejlődést, örök életet fakaszt.

Ma azok, kik mintegy kisajátitották maguknak a liberálizmust, liberális embernek csak azt tartják, aki a felvilágosodottság nevében megtagadja a vallás létjogosultságát. S érdekes, hogy ezek az ugynevezett liberális urak dühöngő liberálizmusokban nagyszámú tagadásaik között mesésen

inkonzekvensek lesznek. Ha ugyanis előbb az egyéni érvényesülés jelszavát kiabálva visszautasítottak mindennemű állami beavatkozást, ma meggazdagodva a rendőrség szervezetlen voltáért panaszkodnak. Vagy más irányt véve, miközben rohamot vezényelnek a magántulajdon ellen, szépen feljutnak a plutokrácia aranycsillogású parkettes termeibe s mig előbb elátkoznak minden militárizmust, ma fiaikat huszárönkénteseknek adják, és így tovább. Egyben azonban nagyon konzekvensek: a vallás elleni küzdelemben. Ez természetes. Aki meggyőződését máról-holnapra redszertelenebbűl változtatja, mint a kameleon a maga színét, akinek erkölcsi felfogása attól függ, hogy szegény-e vagy gazdag, aki nem ismer szeretetet, még igaz szerelmet sem, csak szabad szerelmet s igy tovább, annak természetesen a vallás béklyó. S hogy a tények rácáfolnak, hogy a civilizáció előnyeit ma nem élveznők a kereszténység nélkűl, az mellékes. Ez ellen a dekadencia ellen ma gátat kell emelni s ez kötelessége jövőben a mai ifjúságnak. Hegy ezt megtehesse meg kell szereznie a szív és ész kulturájának a fegyvereit, modern kultur embernek kell lenni, meg kell mutatni, hogy az amit ők béklyónak neveznek, az nekünk a magasságba vivő szárny.

Három dolog az, amiben össze lehet foglalni kulturális törekvéseink céljait: 1. szívbeli műveltség: hit, jellem 2. észbeli műveltség: tudományosság és 3. bizonyos formai készség.

Eltekintve a kulturális haladás ama módjaitól, melyeket a kor viszonyaihoz képest mint általánosan rendelkezésre állókat megszerezhetünk, főképen arról kell gondoskodnunk, hogy e három szempont szem előtt tartásával mit tehetünk saját magunk önművelésének érdekében.

Hogy az önművelés is sokkal hathatósabbá válik, ha másokkal társulva történik, az talán ép oly kétségtelen igazság, mint hogy az ember minden nemű szükségleteit jobban elégíti ki a társadalomban, mint azonkívűl, hogy a társadalomban élő ember élete minden tekintetben tökéletesebb, mint Robinzon élete. De még a társadalmi általános szervezettségben belül is biztosabb és célra vezetőbb az ember mindennemű törekvése, ha az azonos törekvésüekkel egyesül. Innen

minden szövetkezés, egyesülés nagy nyomatéka, legyen az gazdasági vagy szellemi. Innen az ifjúsági körök fontossága és létjoga. Kérdés már most, hogy a köri életet hogyan lehet kulturális tartalommal megtölteni?

Ami a külső szervezet kérdését illeti, mindenek előtt alakíttassék az általános köri szervezeten belül egy — mondjuk így — kulturális kör. Ez a három fentebbi cél elérését célzó s különböző irányu törekvések szerint szakosztályokra oszlanék.

Hogy melyek legyenek ezek, mint legszükségesebbek, mily irányú és tartalmú legyen müködésük, a következőkben leszek bátor összefoglalni.

Az embert nem elégíti ki az anyagi élet a maga különböző motivumaival és törvényszerűségeivel; az emberi lélek össztönszerűleg keresi a tökéletes boldogságot, e közben érzi és tapasztalja, hogy ezt a földön nem találja meg. Érzi, hogy ő nemcsak ennek a világnak, hanem egy másik világnak is részese. A lélek végtelensége kitör a véges anyagi világ korlátai közül s keresve keresi és szomjuhozza a Végtelent. Ez a törekvése a hit. A hitnek, a vallásos érzésnek, aztán óriási kulturális jelentősége van hiszen, hogy megint visszatérjünk Spencerhez „nem eszmék kormányozzák és forgatják fel a világot; a világot érzések kormányozzák és forgatják fel, amelyeket az eszmék csak vezetnek . . . Minden társadalmi jelenséget az emberi érzelmek és meggyőződések összesége idéz elő.“

A hit külső megnyilvánulásában az ember lelkének legközvetlenebb kifejezőjévé válik, átjárja összes egyéb érzelmeinket, s így irányít tudományt, művészetet. Óriási szervező ereje van. Alakítja érzelmeinket, nemesíti a szívet, erőssé teszi az akaratot, mert nevelni tudja, kialakítja a jellemet. Istenben hívő ember még nem volt olyan, hogy egyuttal jellemtelen is legyen s a hitvány embernek rendesen nincs hite.

Az az óriási szervező erő, mely a hitben és ennek külső megnyilvánulásában a vallásban van, fejleszti éppen ezen a tulajdonságánál fogva a társadalmi szerzezethez való hozzáalkalmazkodást, neveli az ember szociális érzését, társadalmibbá teszi a társadalmi szervezetet.

A hit nem zárja ki a tudást. Nem azért van hitünk, mert amit hiszünk, azt abszolute nem értjük. hanem mert a hit által a Végtelent elérni látjuk. Constant Benjamin szerint a hit nem olyan találmánya a felvilágosodott embernek, amit a tudatlan nem érez, sem a tudatlanság olyan tévedése, amit a felvilágosodott elme elvethet. Tehát a hitnek van észszerűségi alapja.

Kulturális céljaink elérésére a köri életen belül tehát az első eszköz a hittudományi szakosztály létesítése. Foglalkoznék ez egyrészt a hit ápolásával, fönntartásával, fejlesztésével és folytonosan intenzivebbé való tételével. Másrészt célul fűzné ki a hitnek bölcseleti alapon való fejtegetését.

E végből, mintegy ezt megelőzőleg szükséges a filozófiai szakosztály létesítése. De más okokból is. Az a filozófia, amit az ifjúság középiskolákban tanul, igazán csak propedeutika. Az egyetemi életben pedig a szakok szerint való elkülönülés okozza azt, hogy a filozófiával nemcsak, hogy behatóan, hanem egyáltalán nem foglalkozik az ifjúság. S ha egyikmásik része — pl. a jogászság — tanulmányai közben per tangentem foglalkozik is, szembe találja magát a különböző materialista, pozitivista tanokkal, amelyek — tapasztalatból mondva — nagyon tetszetős módon vannak elénk tárva, úgy, hogy úgy lopóznak ezek be az ifjúi lélekbe, mint a lassan ölő méreg a test szervezetébe.

Ez ellen tenni és pedig sürgősen tenni elsőrendü feladat. S e tekintetben arra kell törekedni, hogy az a szakosztály hívjon fel, keressen kiforrott egyéniségü, nagy nevü tudományos alapon álló férfiakat, kik keresztény filozófiába vezessék be az ifjuságot.

Tovább haladva a szakosztályok tartalmi ellemzésében, eljutunk ahhoz a szakosztályhoz, mely a legtágabb keretü, a legtöbbet foglalhat magában s amely gyakorlati értékkel is legközvetlenebbül bir s ez a szociális szakosztály. Magában foglalná ez az ifjúság mindennemü szociális törekvéseit. Ennek kifejtésével azonban nem foglalkozhatom, lévén ez a tétel budapesti barátaink számára fenntartva.

Ettől eltekintve nehány megjegyezni való itt is akad.

Korunkban a gazdasági élet fontosságának felismerése, illetve ennek szükségessége domináló. Tudva és szemmel tartva, hogy a történelmi materiálizmus ma már egy megdöntött elmélet, el kell ismernünk, hogy a gazdasági életnek a társadalom életében nagy nyomatéka van. Szociális kérdésekhez gazdaságtudományi ismeretek nélkül hozzászólni mindenesetre sokkal kevesebb produktivitással kecsegtető, mint azokkal felfegyverkezve. E mellett a gazdasági ismeretek rendkivül feltudják ébreszteni az emberben a praktikus érzéket. A középiskolában egyáltalán nincs alkalma a fiatal embernek ilyen irányban foglalkozni s ez annyira újszerü s éppen nagyon gyakorlati jellegénél fogva szinte idegenszerű, hogy mikor középiskolából kikerül s szinte egyszerre beleesik az eddig még csak jóformán olvasmányokból ismert életbe, tájékozatlanságát és tapasztalatlanságát kétszeresen érzi.

S az egyetemi életben épen a tudományoknak fentebb említett elkülönözése miatt nehéz az ily irányban való kiképzés. Ezt némileg pótolni hívatva volna a szociális szakosztály hozzáértők által fejtegetve és ismertetve gazdasági kérdéseket.

Ugyancsak a szociális szakosztály keretébe utalandó lenne nem akarva tulságos sok szakosztályt létesíteni, nehogy ez az erők elforgácsolását vonja maga után, mindazon tudományos ismeretek kölcsönös közlése és idevágó nevesebb munkák ismertetése, melyek az általános társadalmi műveltségnek magasabb színvonalon való emelésére kiválóan alkalmasak. Pl. természettudományi stb, ismertetések.

Negyedik szakosztálynak a szépirodalmi szakosztály volna felveendő. A működés kettős irányu lenne itt is, egyrészt eredeti művek előadása, felolvasása, másrészt az ujabb szépirodalmi művek ismertetése, megbirálása. Az irodalmi művészi szép kulturájának ez a szakosztály volna a fejlesztője.

Ezzel a négy szakosztállyal volnának a hármas cél első kettejének elérésére való törekvések összefoglalva.

A harmadik cél, a formai készség a testi ügyességet, a társadalmi érintkezésben való biztonságot és jártasságot foglalja magában. A test kulturáját célzó sportokkal inkább csak tisztán sport egyesületek foglalkozhatnak. Egyébb ügyes-

ségek elsajátitására a körök külömböző, a testi ügyességet igénybe vevő és fejlesztő szórakozási eszközök létesítése által (billiárd stb.) hathatnak jól közre. A társadalmi érintkezéshez szükséges formai készség nevelésére matinék, estélyek stb. rendezése. A szakosztályokban szabad előadások tartása, vitaestélyek tartása, a bátor fellépés, találékonyság etc. kiművelésére is szolgálnak. Egyben a közönséggel való érintkezésnek elősegitésére ünnepélyek stb. rendezése, de egyúttal a müvészi szépnek ápolása megkívánják a dal és zene müvelését.

Nagy körvonalokban ez volna a kulturális célok elérésére irányuló törekvések előmozdításának szervezete és főbb alapelvei. Szívbeli müveltség, hit, jellem, észbeli müveltség, tudományosság és bizonyos formai készség hármas céljának elérése igazi kultur' emberré fog minket tenni, olyanokká, akik valóban az igazi kulturának vagyunk a munkásai. Az igazi kulturának, és nem annak az álkulturának, amelynek csatározói azt mondják, hogy a hit babona, a vallás puszta ceremónia, a keresztény világnézet elavult idea s nem veszik észre, hogy e közben a talajt rugják ki maguk alól. Ennek a kulturának munkásai azok, akik társadalmi reformokért kiáltoznak, csak azért, hogy minél jobban megfizetessék magokat, ezek azok, akik a szellemi haladás minden irányban radikálisok ugyannyira, hogy zenemüveik akkordjai a normális fülü embernek érthetetlenül perverz kaosszá dagadnak, akiknek festményeiről nem lehet megállapitani, hogy legelő csorda-e vagy amerikai felhőkarcoló, akiknek költeményeiről nem tudjuk, hogy szanszkrittül-e vagy tatárul vannak irva, de semmi esetre sem magyarul, akik azt mondják, hogy az ember tanítja meg a természetet a művészi alkotás utján s nem megfordítva és így tovább. Nem, ettől a kulturától visszariadunk vagy akarjuk ezt a kulturát, mely az életnek igazán tartalmat, a léleknek boldogságot ad, vagy ha ezt nem lehet, inkábbb leszünk jámbor és egyszerü földmivelők, mint álkultura zászlóvivői!!

Kővár krónikája

I.

Valamikor réges-régen három tenger mosta szép hazánk határait. Liliomos nagy királyunk, Anjou Lajos egyik kezében karddal, másikban a kereszttel és kulturával hódítgatta a balkáni népeket; diadallal verte le bosszuló karjával elvakult talián véreit. Idehaza áldott kezével hű embereinek címert, rangot, jószágot adományozott.

Keletmagyarországot ez időben az erdélyi vajdák kormányozták. Kicsiny darab országunk dédelgetett földje volt királyainknak. Innen kapták a sok aranyat, ezüstöt, drága vadbőröket, s az életnek még drágább sót. Jutott a hadakozó királynak a szászok adóján, a székelyek ökör (bélyeg) sütésén[1] kivül vitéz harcos is, ha kellett. A bevándorolt vlachok[2] (oláhok) közül nem egy volt ott a Frangepánok, Brebiriek, Csákok, Prinyiek, Garák, Ujlakiak között a csatatéren együtt harcolván a szent ügyért a kereszténység védelméért a megmozdult törökök, tatárok ellen.

1367-ben egyik jeles vlach ivadék Dragomir Oláh Miklós volt Erdély vajdája. Hűséges embere Nagy Lajos, magyar királynak. Az alattvalói hűséget bőkezüen jutalmazta a magyar uralkodó. A ranghoz módot is nyujtott a királyi kegy. Tehette, mert akkor sok volt még az adományozható királyi birtok és uradalom. Ez a Dragomir hű sáfárja lehetett a szent koronának, mert királyi uradalmat adott ajándékba fiainak Balknak, Drághnak és Jánosnak a korona látható feje, a magyar király.[3]

Ott a hol a Lápos víze szeszélyesen kanyarog ma is Remete és Berkeszpataka mellett, ez utóbbi község határában

[1] Ökörsütés adóját a király fia születésekor szolgáltatták.

[2] Vlachok alatt faji különbség nélkül a bevándorolt pásztorkodó balkáni népeket értették. — [3] Nagy Iván. III. kötet. 378. l.

(ma Szatmármegyében) a Verfu Corniciuluínak nevezett kiemelkedő sziklás hegy tetején állott Kővár vára, vagy mint akkor irták Castrum Kewar a hozzá tartozó mintegy harminc községből állott uradalommal. Ezt a gazdag uradalmat kapták adományul Dragomir vajda fiai. 1378-ban is Balk meg Drág máramarosi főispánoké. 1391-ben Zsigmond király megerősiti őket ez adományban sőt a Kewwar-hoz tartozott „erdődi kerületet", — melyet Lajos király még megtartott koronajószágnak — hozzácsatolják. 1405-ben harmincnégy falú tartozott hozzá. 1424-ben megosztoznak a testvérek az uradalmon, de a vár közös birtok maradt. A testvérek utódai közül közösen birták Drágh fiai, a Drághfiakkal, a velök rokon Béltekyek. 1470-ben a Béltekyek hütlenségi pörben elvesztették jogaikat s a vár az uradalommal együtt, mint zászlósuri kerület, baronatus a Drághfiak birtokába jutott s az is maradt a XVI. század közepéig, a mikor az utolsó Drághfy, Gáspár deficiált, utód nélkül halt el. Ebből a Drághfy nemzetségből származott János az országbiró, ki Brodarics István krónikája szerint sarkantyu nélkül 1000 vasba öltözött lovassal vitte az ország zászlóját a mohácsi szomorú emlékezetü csatába. Ott pusztult el ő is nehéz páncélos társaival együtt nyomorultul s a büszke zászló, mely eddig csak futó pogányt látott diadalmas csatákban, meghajolva porba hullott a könnyü lovas ázsiai rokon nép előtt, mint a magyar előidőkben Konrád és Ottó német vasasai, kiket három embernek kellett lóra ültetni.

A szerencsés fekvésü vár, — mely Erdélyt Magyarországgal összekötő egyik fontos útvonalon őrködött — ezután ismét korona jószág lett.

A sziklára épült erősség három részből állott, mint középkori váraink legtöbbje. A felső rész főuri lakás volt. A középső részében börtönök, az alsó rész piac, vásárhely ugynevezett tojásudvar volt, hova az uradalomhoz tartozó nép tized terményeit hordotta, s hol néha igazságos törvényt láttak felette. A vár körül beláthatatlan erdős halmok sorakoznak. A Lápos vize itt teszi meg utolsó vargabetüjét, s nyilegyenesen vág neki északnak, mintha sietne megnyugodni csendesebb folyás-

sal a végtelennek látszó nagy magyar alföld puha homokjába. Tiszta csillogó vízében aranyszemcséket görgetnek a habok. Magukkal hozzák forrásából, hol a föld mélyében szorgalmas bányászok kopácsolják a gazdag érceket az erős sziklákból.

Kővár történetében is megkezdődik az ellenkirályok korszaka. Hol a János királyé, hol a Ferdinándé, majd a Miksáé. 1565-ben Schwendi Lázár, János Zsigmondtól veszi el. A választott koronázatlan király, de már süveges erdélyi

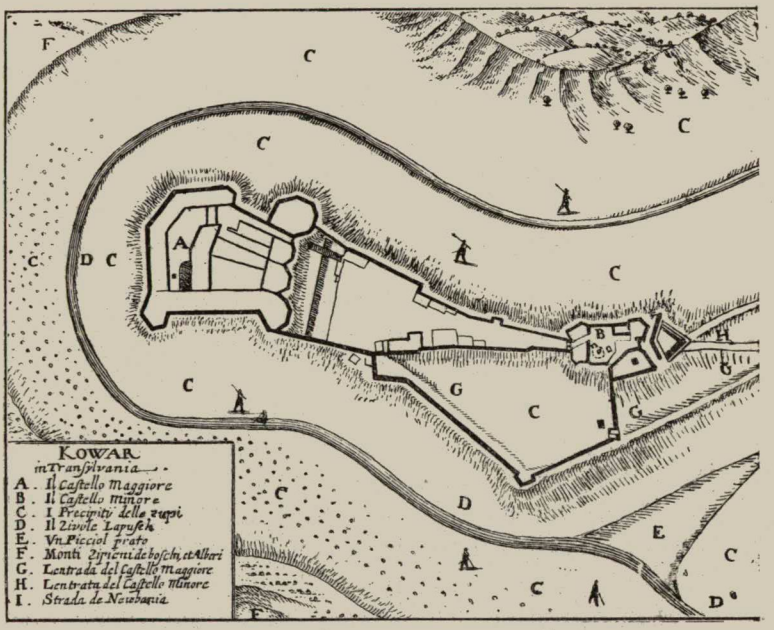

A vár tervrajza.

fejedelem nem nyugszik, mig ez apai örökséget vissza nem foglalja. A fontos várak közül ez az első, amit ostrommal vesz be. Tizenhárom napig döngetik falait, míg végre egyik éjjel Somogyi Mihály és Dézsi János észreveszik, hogy a várban mély csend van. Megjelentik az ostromló vezérnek Bebek Györgynek, ki a lőtt résen bevonul s meglepik az alvó német őrséget. Viczmándy Tamás Schwendi által kinevezett egyik várkapitány elesik, a másik, Zólyomi Péter fogságba kerül.

Sorsa ezután is csak az a mi Erdélyé, zaklatott, hányatott. János Zsigmond 1571-ben meghalt. Az utolsó nemzeti, már csak választott király koporsóját levitték a gyulafehérvári templom fejedelmi sirboltjába.

A megalakult erdélyi fejedelemségben következik a Báthoriak kora. Tizenhat esztendőt teljes nyugalomban tölt el Kővár vára is. Néha-néha lát fejedelmi vendéget, kit a gazdag vadállomány csalogat oda. 1586-tól azonban Báthory Zsigmond vérrel, fegyverzajjal teli uralkodása alatt nem remélt fejedelmi vendéget fogad, ki oda előbb önkéntes, — később a fejedelmi árnyékférj parancsára — erőszakos számüzetésbe vonul vissza a világ zajától. A „Kővári remete" Maria Kristierna II. Ferdinánd császár és király tisztaéletü és széplelkü nővére menekül ide állhatatlan fejedelmi ura elől, ki meg ő érte s ő tőle bujdosott ki Erdélyből s hagyta zsákmányul a szerencsétlen kis országot töröknek, oláhnak, németnek prédául.

II.

Báthory Zsigmond fejedelmi hitvesét Steirmark-ból, Grazból hozta közénk a politikai érdek. Az erdélyi fejedelem vitézi tettei reményt ébresztettek Rudolf császár és királyban, de legfőképen az udvar erdélyi politikáját vezető Carillo Alfonz jezsuita atyában, hogy a pogány törököt vissza lehet szorítani a Balkánra.

Vezér volt Báthory Zsigmond személyében. A kereszténység védelméért lelkesedő jezsuita atya azt hitte, hogy a magyarságot össze lehet hozni magyar vezér alatt a török ellen a hit és haza védelmében, miként sikerült az Capistranonak s a nagy Hunyadi Jánosnak másfélszázaddal előbb. Mária Kristiernát feláldozta a diplomácia a szent ügyért, sikertelenül. Minden jóakarat meghiúsult a geniális, de gerinctelen Báthory Zsigmond miatt. Az ifjú nő a hatalmas nagyszabású emberben árnyék férjre talált.

Három hónapi kinos együttlakás után menekültek egymástól. Kriestierna a szent ügyért fejedelmi urának még mint „nővére“ is hozott volna áldozatot, de Zsigmond meghasonulva önmagával menekült a szép ifjú nő elől. Szaladt Rudolfhoz. Tűzbe, vérbe fullasztotta beteg lelkét. A szerencsétlen nő visszavonult a fehérvári fényes udvartól, hol megérkezésekor keleti pompa, hazájuk egén derüsebb napokat reménylő melegszívű országnagyok fogadták, mint utikisérői Csáky István, Bocskay István, ki plátoi szemekkel gyönyörködött bájos úrnőjében. Zsigmond követeként maga választotta ki Mária főhercegnő leányai közül ezt a legszebb, legüdébb rózsaszálat.

Ez a rózsa nem nyílott ki a véráztatta bőtermésű erdélyi talajban, holott az lett volna rendeltetése. Önkényt hagyta oda a pompázó fejedelmi udvarkertet s elhuzódott a vad virágok közé, erdők sürüjébe, komor hangtalan falak közé hogy elveszítse lassankint eleven színét, ifjú asszonykodása hiányzó édes-derüs napjait. Keresve se találhatott volna sebzett lelkének alkalmasabb pihenő helyet, mint a magányos Kővár többnyire üres úri lakásait.

A mi a busongó fejedelemi nőnek tragikumot, a rideg Kővárnak krónikájában bájos mesét jelentettek azok a hónapok, melyeket Kristierna falai közt töltött. Egyetlen vágya volt szabadulni Erdélyből. Sürün jöttek-mentek a levelek Kővárból Grácba, onnan Prágába. A természet szépségei, a gyönyörü vöröses-sárga hosszú erdélyi ősz, az erdők kellős közepében álló vár környékezték a szomorú fejedelemnőt. A tisztán csillogó s a várhegy alatt nagyot kanyarodó Lápos észak-nyugat felé táncoltatta habjait, oda, honnan Kristierna a szabadulást várta. 1595-ben először önakaratából, 1597-ben és 98-ban Báthory Zsigmond fejedelmi kivánságára vonult vissza Kővárba. Itt töltötte a szép őszt s a rideg telet. Kérésére édesanyja érte küldte az önként vállalkozó Thurn Zsigmond görzi grófot, ki majd alkalmas időben vissza vigye a jó öreg Provinzenstadtba testvérei közé. A szabadulás órája még nem jött el. A kővári zajtalan életbe Thurn gróf vitt kevés vidámságot, de csak vadászat alakjában. Lehullott a

hó, fehér lett a nemrég színes őszi táj. A zuzmarás fák közül néha-néha kidugta kaján ábrázatát a prédát leső hiuz. A vastag hóréteg mélyre takarta a mohát s a földön tovább haldokló faleveleket, a szelid vadak táplálékát. A szép fehér karcsú zergék közel merészkedtek a szomszédos dombokon a várhoz nem is sejtve, hogy szelid társuknak a bánatos fejedelmi nőnek mennyi örömet szereznek megjelenésükkel. A beláthatatlan hófehér vidéken csak a még sebesen folyó

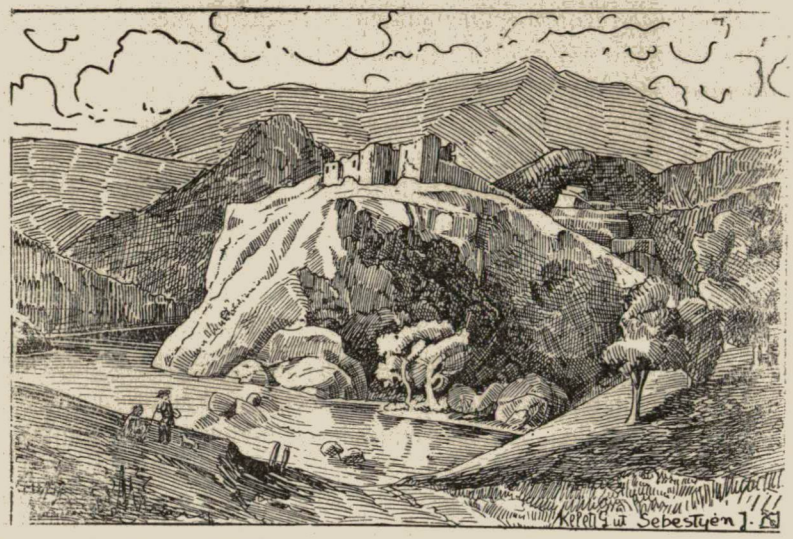

A vár látképe 1869-ben.

Lápos vize verte vissza a gyenge déli verőfényben a tiszta ég kékes csillogását. Gyönyörü s találó panoráma a remete nőnek.

Időközben Báthory Zsigmond odaadta fejedelmi székét Oppeln és Ratibor nyomorult hercegségéért. Erdély Rudolfnak esküdött hűséget azzal a feltétellel, hogy Báthory Zsigmond hitvese legyen kormányzó fejedelemnője. 1598. április 12-én szomorú kiséretet látott bevonulni a várba a fejedelmi nő. A daliás Jósika Istvánt a kegyvesztett kancellárt hozták oda, nehéz vasban, Fehérvárról. Innen vethetett még egy bucsú pillantást a jobb sorsra érdemes tanácsúr Erdély hegyei közé.

A kibontakozó természet millió virágjának illata még egy pillanatra felüdítette a rab lelkét s talán megnyugodva hajthatta fejét pár hónappal később hóhér bárdja alá Szatmár várában. Alig telt el négy nap, fényes küldöttség vonult a várba. A szorongó, tépelődő s a nemrég látott jelenet hatása alatt álló fejedelmi hitves remegve látta belépni a várkapun Erdély ügyeit mozgató vezérférfiakat. A férfias, szép szakállú, domború magas homlokú Istvánfi, a történetíró vezette, Keresztúri kővári kapitány, Csáki István és Géczi Péterből álló küldöttséget. Velök jöttek vissza a hazai jóbarátok, Thurn gróf és Carillo atya. Diadalmenetben, a nemesség és nép szeretetétől környezve vonult be Gyulafehérvárra Kristierna.

Kővár romantikájának végét jelentette ez az esemény, mely 1598 április 16-án történt. A vár remetéje négy hónapig Erdély uralkodó fejedelemnője lett. Akkor jött a híre, hogy Miksa főherceg érkezik átvenni férfikezére, császári bátyja nevében az országot. Báthory Zsigmondné végre mehetett volna vissza anyjához. Nem igy történt. A fejedelemnő útjában Kolozsvárt pihenvén, visszaakart menni több napra Kővárba elbucsuzni már száradó könnyei tanujától. Miksa helyett azonban váratlanúl Kolozsvárt termett Zsigmond, kibékült nejével s e napok Kolozsvár fejedelmi történetét gazdagították. A piaci templom ott látta térdelni a hálaadó imát rebegő tisztalelkű hitvest. A főpiac, melyen tanácsur fejek gördültek le pár évvel előbb, harsogott Zsigmond szónoklatától s a nép a sokszor cserbenhagyott Erdély ismét ujongott a véréből való fejedelemnek. Nem sokáig tartott az öröm. A gyöngéd napok elmultak. Zsigmond ismét megbomlott. Hitvesét ujból Kővárba zavarta. Onnan már csak Báthory Endre, a bíbornok fejedelem engedhette hazájába visszatérni 1599 májusában.

Kővár kapui megnyiltak; utoljára bocsátották ki szelid lakójukat, ki életét nagyobb szent célokra nem áldozhatván, 1621-ben mint a tiroli halli zárda fejedelemnője halt meg, szép emléket hagyván késő századokon át a nép ajkán Erdélyben, a „német királynéról.“

III.

Kővár további története ismét csak Erdély politikai eseményeivel függ össze. Mihály vajda, Székely Mózes és Básta szomorú korszakában ez utóbbi kezére kerül, míg a szabadság zászlaját hordozó Bocskay István Erdély felé haladó útjában 1605-ben megostromolja. Seregében több nagybányai fogoly polgár is volt. Hozzátartozóik Bocskayt Kővárnál érték utól s kérlelték bocsássa őket szabadon. Váltságul tűzték ki, hogy a foglyok a várat kezére fogják játszani, mert a felső várban lévő 150 magyar között nagybányaiak is voltak. A terv sikerült, mert a magyar őrség az alsó várbeli 32 embernyi német zsoldost lefegyverezte. A magyar őrség ezután önként és szívesen hódolt Bocskaynak.

1607-ben országgyűlési határozattal ugynevezett fiskalis korona jószág lett a hozátartozó uradalommal együtt s jövedelmét többnyire a fejedelemasszonyok élvezték.

1613-ban Dóczi András a szatmári várparancsnok II. Mátyásnak szerzi meg könnyű szerrel. Ugyanis a meggyilkolt Báthory Gábor fejedelem özvegye, ki e végvárba húzódott, szívesen kezére játszotta a bécsi király emberének Bethlen Gábor ellenében, ki Kővárat csak az 1615-ki egyezség alkalmával kapja vissza II. Mátyástól.

Egyébként fekvése miatt alkalmas volt politikai foglyok elzárására. Így került ide Zólyomi Dávid is, ki különben Bethlen Gábor halála után I. Rákóczy György kezére dolgozott kényszerűségből, s azután mégsem férhetett bőrében. Testőrséget tartott maga mellett s fennen hirdette, hogy ő tette meg az öreg Rákóczit fejedelemmé, holott maga lett volna arra érdemes. Rákóczi végre is megunta a „nyügölődést“ s törvényes uton 1633. augusztus 21-én nótáztatván Marosvásárhelyt elfogatta, honnan előbb Fogarasba s onnan Kővárba e biztosabb helyre záratta. Itt halt meg 18 évi fogság után 1651-ben.

1638-ban a rajongó szombatosok kerültek pörbe s elitéltetvén vezető emberük Péchy Simon és familiájának több tagja jutott ide börtönbe, míg a jobb idők s körülmények ismét kiszabadították őket szigorú reverzalisok ellenében.

II. Rákóczy György, Barcsai Ákos és Kemény János idejében fontos végvár. A szerencsétlen Kozmatelkén meggyilkolt Barcsait tervezték ide szállítani Görgényből. Az 1662-i vasvári békében Székelyhíd és Nagy-Károly várával együtt Kővár is az átadandó várak között szerepel. Apafi Mihály 28 éves fejedelemsége megszabja sorsát, mely mai napig is élő erdélyi mágnás családunk a Telekiek nevéhez, és történetéhez kapcsolódik. Az előbb bujdosó magyar, majd az ifjú Rákóczy és Kemény János követjárója Teleki Mihály amnestiát kapott Apafi őt Kővár főkapitányává teszi. Gyakran tartózkodik itt a nagyhatalmú kancellár s nem egyszer látja vendégül fejedelmi urát Apafit is.

Igen értékes emlék Kővár történetében az a hadi edictum Kővár vára részére, melyet Teleki Mihály mint élete végéig Kővár főkapitánya adott ki 1665-ben.[1]

Nyertek fejedelmi szankciót e rendelkezések, nem tudjuk? A várra vonatkozó irodalomban nem találjuk nyomát. Tekintve azonban Teleki óriási tekintélyét és befolyását, el kell hinnünk, hogy az edictum csakugyan kötelező volt a várőrség és lakóira nézve. Teleki maga megerősíti e feltevésünket az edictum bevezetőjében:

„Edictum militare in arce Kővár, 1665. die 1. martii. Mivel a mi kglmes Urunk Ő Naga, midőn a római császár Ő Felsége itt levő præsidiumának kimenetelek felől egészen bizonyossá tétetett volna, mind maga sulyos betegsége, mind tanács ur hiveinek mlgs udvarába menetelek, mint az idevaló edictum adást halasztotta volt az uraknak összegyűlésére, melyet is, hogy Ő Naga eddig el nem küldött, tulajdoníthatni Ő Naga ujabb betegségének. Mivel azért mind Ő Naga sulyos betegségét értvén, mind pedig, hogy a helyben levő minden rendbeli fogyatkozásukat magam Ő Nagának s az uraknak alázatosan referálhassam, szándékom az Isten velem lévén legtovább a jövő csütörtökön megindulok Ő Naga udvarlására.

[1] Eredetif ogalmazványa a Teleki nemzetség marosvásárhelyi levéltárában maradt fenn s onnan közölte Koncz József a Hadtörténeti Közlemények 1891 évf. 428-432 lapjain.

Hogy azért ez hely rendetlenül ne maradjon a nékem a mi kgls urunktól adatott authoritásom és tisztem szerint kelletett bizonyos edictumokat kiadnom, melyeknek ereje legyen csak addig mig a mi kgls urunk méltóságos subscriptiója alatt való edictumok elérkeznek."

Az edictum összesen 12 pontból áll. Az első pontban a vicekapitány és porkolábokat figyelmezteti kötelességükre és a vár fontosságára. A 2. pont a vallásos Teleki Mihályt mutatja be nekünk, ki a káromkodás ellen — jó magát is beleértve — szigorú büntetéseket szab és gondoskodik a vasárnapi istentiszteletek szigorú betartásáról. Kortörténeti szempontból érdemes lesz a krónikában ezt a részt szószerint közölni:

„2. Mivel igen eláradott az isten ellen való káromkodás. Egyébaránt is az isteni szolgálatban is igen restek az emberek, úgy hogy csak néhányszori praedikatiora és könyörgésre is van némelykor, hogy senki fel nem megyen. Valaki azért vasárnap a praedikatiot elmulasztja, mivel egyaránt is a praedikátor vasárnap és pénteken tartozik praedikatiot tenni, ha fizetett szolga az nap kenyérbeli premondáját elveszesse, ha ugyan contumacia ductus azt sok izben négyszer-ötször megpróbálná: a férfi megpálcáztassék, ha asszonyemberek közül való lészen, az hid alá tétessék és ott megöntöztessék; valaki ezeknek a rút szitkoknak nemével, *ördögattával, ördögteremtettével* szitkozodik, indifferenter akárki legyen: kővel verettessék agyon. A ki penig *ördöglelkével* s egyéb afféle szokatlan szitkokkal szitkozódik, német és darabont, szolgarend: megpálczáztassék. Ha magam találnám mondani totiesquoties egy forintot adjak: ha vicekapitány uram, 30 pénzt adjon; ha porkoláb uraim közül valamelyik 20 pénzt s az ilyen jövedelmek forditassanak az ekklesia szükségére."

A 3-ik pont a vár tisztjeinek és őrségének kötelességeit szabja meg a nappali és éjjeli őrszolgálatban. Innen tudjuk, hogy az ébresztő napfelköltekor történt s dobolással, a takarodó estéli harangozással napnyugtakor. Ez időben Butsi nevü volt a vicekapitány, alatta állott a felső és alsó várban egy-egy porkoláb, kik a felesszámú gyalog magyaroknak tize-

desekkel s a német gyalogoknak káplárai utján parancsoltak. Az ébresztőről pld. a vallásos Teleki így intézkedik:

„2. Reggel mikor a nap fel kezd jöni, a toronyban dobot ütvén, mindenik várban levő porkoláb uraim, tizedesek, káplárok, magyar és német gyalogok, kiki fegyverével a maga kapujára menjen és mindenik kapun rendre, *a régi jó szokás szerint könyörögve és Jézust kiáltva* a kapukat felnyissák."

A 4-ik pont halállal büntetni parancsolja azt, ki előljárója ellen èmel kezet s kézlevágással, a ki várbeli lakóra fegyvert ragad.

Az 5-ik pont szigorúan meghagyja, hogy bántódás esetén elégtételt senki ne vegyen, hanem a feljebb valóknak jelentse, kik kötelesek azt igazságosan elintézni.

A 6-ik pont a tűzre való vigyázásról intézkedik.

A 7-ik szerint takarodó harangozás után a várban járkálni tilos az őrségen kívűl mindenkinek.

A 8-ik pont a vaklármát okozókat halállal bünteti.

A 9-ik pont rendelkezik arról, hogy a várból hírt kivinni nem szabad. Ki éjjel megkisérli meghal érte, ki nappal, megveretik.

A 10-ik pont ismét a tűzre nem vigyázókat sújtja szigorú büntetéssel.

A 11-ik pont a tömlöctartókra vonatkozik s ha rab szabadul el az érte felelősöket fogsággal s pénzzel bünteti.

A 12-ik az utolsó pont végül meghagyja az alsó várbeli porkolábnak, hogy a bástya sarkánál lévő pincére takarodó után lakatot tegyen.

Ez a rendtartás Telekit óvatos körültekintő főkapitánynak mutatja, s élénken bizonyítja, hogy e vár az akkori zavaros időkben jól el volt látva őrséggel és hogy tömlöceiben foglyok voltak, kiknek őrizetére szigorúan vigyáztak.

1669. julius 21-én országgyülési határozattal Teleki irja össze a kővárvidéki nemességet és puskásokat a várban.

1682—1691. közötti időben Dobokamegyéből kihasítanak egy jókora darab földet s Kővár várát teszik az ujonnan

alakított közigazgatási kerület *Kővárvidék*[1] központjává, melynek — miként Fogarasvidékének — főkapitány parancsol s nem főispán, mint a vármegyéknek, jóllehet azoktól csak elnevezésében különbözött. Teleki Mihály a zernesti csatában elesvén, meggazdagodott utódai köztük hasonnevü fia Kővár főkapitánya lesz.

II. Rákóczi Ferenc szabadságharca idején a kurucok elakarják foglalni.[2] Rabutin tábornok siet védelmére, de Teleki Mihály Rákóczinak hódol, a német őrség parancsnokát elfogatja s kitűzi a Pro Libertate zászlót a bástyákra. A nagyhatalmu Rabutin ezért Telekit 1711-ben a szatmári béke megkötése után haditörvényszék elé állítja. Egykori családi feljegyzések és hagyomány szerint Rabutin gőgősen kérdi Telekitől — „Ki vagy te?“ — Ez büszkén vágja vissza rácsapván az asztal márványára: — „Én római szentbirodalmi széki gróf Teleki Mihály vagyok teremtette, de hát te ki vagy?“ — Telekit ugyan nem bántották, mert Bécs felől békésebben fujdogált már a politika szele közeledvén III. Károlylyal az utolsó Habsburg a császári és királyi székben.

Rabutin dühét a váron töltötte ki, elhitetvén odafönt Bécsben, hogy veszélyes fészek lehet rebellisek kezében s ezért 1713-ban levegőbe röpittette.

*

A vár azóta rom. Neve fönmaradt „Kővárvidéke“ nevében 1876-ig a mikor mintegy 92 községét szétosztották Szolnok-Dobokának és Szatmárvármegyének, melynek területén a rom állott.

A várrom és környéke, valamint a volt Kővárvidék nagyrésze ma is csaknem másfél század óta a Telekieké. A várdomb, a körülötte lévő erdőségekkel Teleki László Gyuláé, kinek hosszufalusi uradalmához tartozik.

[1] Kővárvidék címerének e lapon közölt rajza eredeti pecsét után készült. Eredetije az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárában a Tunyogi-féle pecsétgyüjteményben. Körírata: „Sigillum Districtus Kővár.“ A pecsét a XIX. század 40-es éveiből való.

[2] A vár 1705-ben elhanyagolt állapotban volt. Leltára 1705-ből. közölve: Történelmi Tár, 1889. 387. l.

Több mint félezer évre tekinthet vissza Kővár változatos multjával. Kőveit szétmállotta az idő, de még inkább a környékbeli oláhok, kik építésre hordozták szét s ma már a földszínéig lebontották.

Kipusztultak a fehérzergék, a vérszomjas hiúzok. Begyöpösödött, bemohosodott kövei között fürge gyikok futkosnak. Lent a hegy tövében tovább morajlik a kanyargó Lápos, mintha régi történeteket mesélne a juhokat, kecskéket őrző pásztorfiunak, kinek pásztorbotja, furulyája és Flóriczája bizonnyára becsesebb ránézve régi dicsőségünk omladozó emlékeinél.*

Persián Kálmán dr.

***Források s a vár történetének irodalma:**

Priorato Galeozzo Gualdo: Continuatione dell' Historia de Leopoldo Cesare etc. Viennae 1675. 99. l. Innen való a vár tervrajza is. Kőváry László: Erdély építészeti emlékei 1866. 152—154. l. Vasárnapi Ujság. 1869. 157. l. (Takács Sándor: Kővár) Palmer Kálmán. Nagybánya és környéke. 1894. 251—257. l. Magyarország vármegyéi és városai. Szatmár vármegye. 1908. 45—46. l. Erdélyi országgyűlési emléke k. I—XXI kötet. Szádeczky Lajos Mária Kristierna (1883.) Szádeczky Béla: Bornemissza Anna gazdasági naplói 1911-ben megjelent művének Kővárra vonatkozó részei. Hadtörténelmi Közlemények. 1891. 428—432. l. Genealogiai füzetek. 1907. évf. 17., 20., 31. l. Köblös Zoltán közleményei a kővárvidéki puskások és nemesek összeírásáról. Magyarország Műemlékei. Szerk. Báró Forster Gyula II. kötet. 844 hasáb. Tévesen helyezi e mű a várat Szilágymegyébe Butyásza nevű község határába, mert Butyásza nem Szilágymegyében, hanem Szatmárban van, a várrom pedig Butyászától légvonalban is jó 15 kilóméternyire fekszik Berkesz, Berkeszpataka és Kővárremete határainak találkozó pontján. Itt jegyzem meg, hogy a vár történetének irodalma a felsorolt forrásokkal mondhatnám teljesen ki van merítve. Kővár történetére az Országos Levéltáron kivül a még ki nem aknázott családi levéltárak és a Teleki család levéltára nyujthat még adatokat, melyből a meglévőt a család levéltárából nagyrészben közölte néhai Koncz József marosvásárhelyi ref. főgimn. tanár és családi levéltáros. Kővárvidék és Kővár régi iratai elpusztultak a várról József császár idejében történt égéskor, a mikor Kraszna és K.-Szolnokmegye iratai is elpusztultak. (Wesselényi Miklós Kossuth Lajoshoz írt levelében. Tört. Tár. 1903. 345—354. l.) A mi nagy tűzvész után megmaradt és a Vidék levéltárának iratai az 1848 - 49-i oláh zavargások alkalmával pusztultak el mint azt Kádár József erre vonatkozó munkájában írja. (Szolnok-Doboka vm. 1848—49-ben.)

Japán renaissance-a és a japán-kinai s az orosz-japán háború.

A kolozsvári „Szent Imre Egyesület“ irodalmi estélyén felolvasta (1912 febr. 25-én) **Blénessy János.**

E hónapban két világtörténelmi jelentőségű ünnepély zajlott le a felkelő Nap turáni országaiban.

Japán a mostan dicsőségesen uralkodó Mutsu-Hitó „Barátság embere“, császárnak 1867 febr. 13-án történt trónralépésének 45-ik évfordulóját ünnepelte. Egyúttal ünnepelte a „meiji“-nek, azaz a „ragyogó uralomnak“ kezdetét. Ezalatt ért véget a shogunok, azaz a fővezérek zsarnok, jogbitorló uralma, ezalatt hajoltak meg a rakoncátlankodó független fejedelmek, a daimiók az egységesítő császári hatalom előtt, s 683 évi árnyuralom után ép-erős alakban ujjászületett a háromezer éves multtal dicsekvő császárság.

Ez ujjászületés az európai eszmék s tudományos vívmányok befogadásával, elsajátitásával és alkalmazásával járt. Japán nagyhatalmi állása hajtott ki belőle a nagy véráldozattal s erőmegfeszítéssel járó japán-kínai és orosz-japán háboruk alatt.

A modern alapokra helyezkedő Japán fényes sikerei a kor szellemét megértették a maradi, csökönyös kínaiak egyes kiváló alakjaival is. Ujításra serkentették őket! Évtizedes titkos szervezkedés után mult év szeptemberében a nyilvános tettek mezejére léptek. — December 28-án a sanghai-i nemzeti gyűlésen Sunja-csen dr. és Wutingfang vezetése alatt detronizálták a zsarnoklelkű, maradi Tacsing (Igen-tiszta) mandsu dinasztiát; e hó 12-én pedig fegyveres erővel s

a modern eszmék kívánalmainak hangoztatásával a trónról való lemondásra, s a köztársaság proklamására bírták.

A köztársasági párt ezért ünnepelt! — Mi megilletődve értesültünk e nagy világtörténelmi eseményről. A japán császárság kínai köztársaság ünnepségében a történelmi események alakulásának különlegessége ragad meg.

Japán az elhalványult, félig halott császárság ujjászületésében kereste és találta meg boldogságát, jövendő prestigének postulátumát.

Kína ellenben a császárság elhantolásában! — S miért? A japán császár a korszellem zászlóvivőjének csapott fel, — a kínai császár pedig az ellen szegült.

Kínában, a Mennyei birodalomban, Tien-hszíában a császár, mint az Égfia ötezer év óta folyton isteni tiszteletet követel gyermekeitől, illetve alattvalóitól. E hó 12-éig önkényesen hozta és törölte el a törvényeket. Azt vallotta, hogy a népnek nincs joga a kormányzat megbirálására. Akadt császár, aki, hogy meglássa, milyen a hű szív, egyik legodaadóbb hívének szívét tépette ki. De akadtak bölcsek és hazafiak, kik a legnagyobb zsarnokkal is félelmet nem ismerő őszinteséggel szálltak síkra. De viszont akadt császár, aki 460 tudóst temettetett el élve, mert a császár mindenhatóságát tagadni merészeltek. Könyveiket, melyekben tanaikat hirdették, ezerszámra égettette el. De hiába! Nem égethette el azok szellemét, mert az maga a tűz! Időnkint elementáris erővel lobbant fel; rózsás színnel vonta be az „Égalját“ s hevével meg-megtisztította az „Égfiát“, a császárt. 21 forradalmi láng 21 kínai uralkodó családot emésztett meg s a mostani, a 22-ik, a császárság intézményét is elhamvasztotta.

A császári korona eddig csak urat cserélt, mert a kínaiak így vélekedtek: „A császár halandó, az állam halhatatlan; halhatatlan a kínai állam és a kínai korona eszméje is.“ Most muzeumi tárggyá sűlyesztették a császári koronát, mert hitük szerint az állam fejlődése s a nép jóléte előbbre való a fejedelem léténél s ha a császár kerékkötőként késlelteti fejlődésében s ólomsúllyal nehezedik a nép szellemi és anyagi erejére, — mint ilyen célját tévesztette s a genezis útjából

el kell távolítani. Már pedig Kr. u. 1900 és 1909-ben kiadott császári rendeletek útjába álltak a birodalom egész szellemi, anyagi és politikai fejlődésének.

Most, midőn Kúang-szii császárné az uralkodó család összes tagjaival a császárság elhantolásáért vezekel, a Mennyei birodalom megújhodásának hajnalhasadását rózsaszinben látjuk.

Gondoljuk, hogy a császári könnyek sokakat részvétre indítanak s az új köztársaság fölé vészfellegeket tornyosítanak, de másrészt látjuk, mint nyílnak meg Kína zsilipjei az európai kultúra előtt. Ez fogja az elernyedt, megtört kínaiakat felfrissíteni. Ez az európai kultúra fogja Kínát a világhatalmak első sorába emelni.

Ez azonban egyelőre csak a jövő kérdése. Japánnak ezirányú újjászületése azonban már történelmi tény. Ennek folyamatáról akarok röviden beszámolni Dr. Schimmi Kidzsidzi japán barátom elbeszélése s Hisho Saitó tokióí tanárnak mult hónapban megjelent Japán-történelme alapján.

*

Szellemi terén indult meg a japán császárság megújhodása, a shogunság, a főparancsnok uralmának megbuktatása. Kada Azunamaro történetíró a Kr. u. 720-ban írt Kojikivel dicsőíteni kezdi a császárok isteni eredetét és régi nagy tetteit.

A Kojiki szerint ugyanis a japán szigetvilágot Izanagi-no-Mikoto isten és neje teremtette. Leányuk: Amaterasu-Omikami, azaz: az Égből világító istenség, unokáját, Ninigimó-Mikotót ily szavakkal küldi le az égből: „Menj le Japánba, hol a rétek zöldelnek és virúlnak, Japánon örökké magzatainknak kell uralkodniok, örökkévalóknak kell lenniök, mint az Ég és Föld.“ Tükröt, nemes követ és kardot is adott a leszállónak e szavakkal: „Ez a három insignium legyen symboluma a császári hatalomnak és méltó palládiuma országunknak. Különösen a tükör emlékeztessen reám!“

E tradició mellett Motoori Norinaga alkotmánytörténetében rámutat, hogy a császári ház a legrégibb időktől kezdve szakadatlanúl uralkodik és a nép öntudatában fellángoltatja

a dinasztia régi méltóságát. Rai Sanyo „Nihonyaishi“ című történeti művében a Minamotok és Tairák-nak, mint levitézlett shogunok uralkodásának kárhozatásával már a shogunság megdöntésére céloz. E lelkesedéssel olvasott művek a közvéleményt az uzurpálók ellen, a régi császári hatalom és tekintély visszaállítására hangolta. A külügyi viszonyok is a shogunság kárára alakúltak. Angol, francia, amerikai és hollandi hajók fenyegették Japánt. Erős központi kormányra, okos diplomáciára volt szükség. Ilyen viszonyok között mondott le 1867 november 19-én Tokugava Joshinolu shogun a következőkben: „A középkor óta a császári hatalmat mindegyre csökkentette a Fujivara-család. Később Minamoto Joritomo ragadta magához a shogunságot és a kormányzást. Családomnak császári kegyből jutott az s 200 évnél tovább gyakorolta. Sajnálom, hogy e hivatalban oly sok akadály gördűl utamba. Mindig nagyobb szerepet kezdenek játszani a külügyek, és a külfölddel való közlekedés nő. A kor kívánalma tehát, hogy hazánk egységes kormányhatalmat nyerjen. Ezért eddigi hatalmamat visszanyújtom Fenséged kezébe. Ha a császár az egész országon uralkodik, ha hazánk rendeit kormánya alatt egyesíti és honunkat védi, nemzetünk versenyre kelhet az idegen államokkal. Ezzel teljesítem kötelességemet császárom és hazám iránt.“

Ezzel a császár a kormányzás tényleges hatalmába jutott, de a föltétlen császári hatalom utjában állottak még a daimiok Ők voltak az ország urai. Kisebb, nagyobb területeiken korlátlanul uralkodtak. Fényes váraikból ki-kicsapva megtörték az állam-rendjét, veszélyeztették a közbiztonságot s végveszedelemmel fenyegették Japán függetlenségét. Végül azonban ők is belátták hibáikat. Egy részük meghajolt a császár nemes célja előtt s ezek eme irással fordultak a császárhoz:

„Hajdan a császári család egyedűl volt az uralom birtokában; jövőben is egyedül kell uralkodnia. Egész hazánkat neki kell kormányoznia, mert ez az ő joga, és mindenki az ő alattvalója. A középkorban a kamakurai shogunság elrabolta a császári hatalmat. A Tokugava shogunság és mi független fejedelmek mostanig nem láttuk be jogtalanságunkat. De most

összes birtokainkat visszaadjuk a császárnak. Csak az így egyesített birodalommal szállhatunk versenyre az európai államokkal."

Ehhez a nyilatkozathoz csatlakozott csakhamar az összes 277 daimio s az ország egysége és a császári tekintély teljesen helyreállt. Az erre 1869 junius 17-én megjelenő császári decretum végleg megszüntette a hűbérrendszert, s pályát nyitott a polgári szabadságnak, a felvilágosodásnak, az új gazdasági életnek s az európai műveltségnek. Az egyes daimiokat elnökökké, kerületi kormányzókká nevezte ki, a hűbéreseket, a samuraikat pénzzel kárpótolta. Rendezte a nemességet, melyben 5 osztályt (kö, ko, hahu, shi, dan) különböztetett meg. Az igazságügyi reformmal elválasztotta egymástól a kormányzást és az igazságszolgáltatást. A büntető törvénykönyvet európai mintára dolgoztatta ki. Új pénzt veretett, az *en*-t, mely körülbelül két koronával ér fel. Bankokat és biztosító társaságokat is alapított. Telegraphot és kabelt létesített. Vasutat építtetett. A birodalmi postát szervezte. Törvényerőre juttatta az általános iskolakötelezettséget. Feloszlatta a lovaghadakat. Császári hadsereggel pótolta. Európai mintára szerveztette a behívott francia és német tisztekkel. 1873-ban életbe léptette az általános hadkötelezettséget. A hadsereg akkor 6 divisióból állott, ma 18-ból áll. Egy divisio béke létszáma 7000 ember. A császári tengerészet is ekkor alakúlt meg.

Ez üdvös reformok elégedetlenekre találtak a samuraikban, kik elveszítették régi kiváltságaikat, új életmódjukban elszegényedtek a parasztok és polgárok mellett. Előbbi jólétük helyreállítását külföldi háborútól várták, s egy koreai expediciót sürgettek. Mivel a császár és a reformpárt nem volt erre hajlandó, föllázadtak, — de sikerült elnyomásuk. A kormány a harcikedvet egy formosai expedicióval igyekezett kielégíteni, mire az szolgált ürügyül, hogy ott egy japán kereskedőt meggyilkoltak. Az expedició sikerrel járt, de a lovagrend elégedetlenségét nem csillapította le. Saigo Takamori tábornok vezetése alatt nagy arányú fölkelést támasztottak, melyet alig bírt elfojtani Arisugava-no-miya herceg az egész császári hadsereggel. (1877)

Eközben a nép is megérett a politikai önállóságra és az alkotmányos uralomban való részvételre. A harcok lezajlása után európai hatás alatt alkotmányos eszmék és törekvések hatották át a nép minden osztályát. Politikai pártok alakultak. Ilyen volt a jiyuto, mint szabadelvű párt nagyobb személyes szabadságot követelt; a kaishiuto a nemzeti haladást sürgette; a rikkenteiseito, az alkotmányos császári kormánypárt, alkotmányosságot akart, de még korainak tartotta annak behozását. Ennek szellemében nyilatkozott maga a császár is 1881 októberében, így írva: „Nemzetségem 2500 év óta szakadatlanúl uralkodik országunkon. A középkorban megcsorbított császári hatalmat és a birodalom egységét helyreállítottam. Szándékom, hogy népemnek alkotmányt adjak, melyet utódaimnak is el kell ismerniök és meg kell védelmezniök. Az 1875-ben megnyilt senatus és a kerületi gyülések előkészületek csak. Az alkotmány életbeléptetésének ideje ugyanis még nem érkezett el. Az európai kulturának még jobban el kell terjednie és meg kell gyökereznie. De igérem, hogy a meiji 23-ik évében (1890) megnyilik egy birodalmi gyülés. A hivatalnokok és a nép készüljenek elő erre."

Az ez irányú átalakulást 1885-ben azzal kezdte, hogy a régi *dajokan* kormány helyett annak élére európai mintára a miniszteriumot állította 9 tárcával. A senatust a titkostanácscsal, sumitsuin-nal helyettesítette. A kerületi gyűléseket beszüntette. S végűl 1889 február 11-én a nép örömrivalgása között kihirdette az alkotmányt. Két kamarát léptetett életbe: az urakházát és a képviselőházat. Rájuk ruházta a törvényhozási, adózási, peticonális és interpellaló jogot, — de magának tartotta fenn összehívásuknak és határozatuk szentesítésének jogát. Ez az alkotmány van ma is életben. Ez vonta be Japánt jóhírnévvel és dicsőséggel a megpróbáltatás nehéz éveiben.

Ez alkotmányos átalakulás közben ugyanis Sachalim félszigetét teljesen elhódították az oroszok. 1875-ben pedig Koka szigeténél a koreaiak tűzbe vettek egy japán hadihajót, mire ez uralmába kerítette a szigetet, s a büszke koreai kormány kénytelen volt Fusan, Tschemulpo és Gensan kikötőket meg-

nyitni a japánok előtt. 1882-ben új háborúra adott alkalmat az, hogy a japán ellenes párt elűzte a japán követet, s egyes japán tiszteket megölt. Ri-ki, Korea ifjú királya, azzal engesztelte ki a japánokat, hogy 500,000 *en* kárpótlást fizetett s egy század japán katonaságot fogadott be Söul fővárosba. Itt azonban összetűzés támadt a kínai csapatokkal. 1885 április 18-án Tienstin-ben a következő egyesség vetett véget az ellenségeskedésnek. 1. Elismerik Korea önállóságát, 2. a kinai és japán őrcsapatokat kivonják, 3. kötelezik egymást, hogy a koreai kérdéseket együtt intézik el. Ez utóbbi pont tartalmazta a japán-kinai háború csiráját.

Kína ugyanis 1894-ben, midőn Koreában kitört a togakutó lázadás, Japán tudta nélkül csapatokat küldött annak leverésére. Japán nem nézhette ezt behunyt szemmel. Junius 12-én Jen-Tsuannál 4000 plaenklert partraszállított. Kina ezt azonnal szükségtelennek nyilvánította, mivel már a rendet helyreállította. Japán ezzel szemben a tientsini egyezségre hivatkozott. Továbbá azt indítványozta, hogy együtt reformálják Koreát, szabadítsák meg a nemesség elnyomásától, a romlott hivatalnokok szipolyozásától, mert csak így vehetik elejét a nép további felkelésének.

Kína azonban ezt az ajánlatot minden megokolás nélkűl visszautasította s új csapatokat küldött Azan-ba, hogy a japán sereget megsemmisítse. 8 japán hajó állott a kinaiak útjába. Harcra került a dolog s a kinaiak futásával végződött. Közben új japán csapatok érkeztek s egyesült erővel julius 27-én Söng-hwan-nál ujra megverték a kinaiakat. A koreai kormány erre a győzelmes japánokhoz csatlakozott.

Erre 1894 aug. 1-én Japán hivatalosan háborut üzent Kinának. Augusztus 8-án a japánok a koreaiak örömujjongása mellett lelkesedéssel vonultak be Söul-ba. Szeptember 15-én Nozu altábornagy vezetése alatt bevették Thyöng-yangot, két nap mulva Itó-Jukos parancsnoksága alatt 12 japán hajó teljesen leverte Hai-yang-nál a 12 hadihajóból és 5 torpedónaszádból álló kínai flottát. Ezután Jamagala Aritomo az 5. és 6. divisióval átszállt a Jalu folyón Mandsuriába s Kinlien-cheng erőd kínai őrségét (25,000) elkergette (okt. 26.); 66 ágyut, 3000 fegyvert kerített kézre.

Az 1. és 2. divisió ezalatt Kintsou város bevételével (nov. 6) Port-Arthur felé utat nyitott s november 21-én sikertelen ostromot intézett ellene, éjjel azonban a kínaiak elmenekültek s másnap kardcsapás nélkül vonulhattak be Port-Arthurba a fürge, bátor, fáradhatatlan japánok.

Ezzel a Lian-tung félsziget japán kézre került. Ezután Oyama tábornagy a sereg nagy részével átkelt a Shan-tung félszigetre, a másik részével pedig Jamaji tábornok északra vonult, s az ottani seregnek segített 1895 január 10-én Kaiping erőd bevételében. Ezalatt a másik hadsereg Shan-tung félszigetét is meghódította. E japán győzelmek öngyikosságba kergették Ting kínai admirálist s a japánok kezére került 10 hajó 5134 legénnyel s 183 tiszttel.

E fényes haditettek a világ bámulatát is felkeltették. Nyilvánvaló lett, hogy a japánok elsajátították az európai technika vívmányait s hasznukra is fordították. De ehhez járult a japánok örökölt harci szelleme is. Méltán írja Nitobes tanár „Bushído"-jában: „Azt mondják, hogy Japán Kínával vívott utóbbi háborúját Murata-fegyverrel és Krupp ágyuval nyerte meg, azt mondják, hogy a győzelem a modern iskolarendszer műve volt, — ez csak féligazság! A tökéletes fegyverek és ágyuk sem lőnek maguktól. A modern iskola sem nevel gyávából hőst. Nem! Ami a jalui, koreai, mandsuriai győzelmeket aratta, apáink szelleme volt, amely kezünket vezérelte és szivünket hevítette".

A fényes győzelmek után április 17-én Shimoneseki-ben kötötték meg a békét. Ennek értelmében, Kína teljesen elismeri Korea függetlenségét; Japán megkapja Liantung-félszigetet, Formosát a hozzátartozó kis szigetekkel s Hokotó szigetét, Kína Japánnak 200 millió tael hadi kárpótlást fizet s Japán kereskedelme előtt az eddigieken kívül megnyitja Sasi, Tsungking, Sutsu és Hangtsu kikötőket; s egyelőre még japán kezén marad Wei-hai-vei erőd.

E szerződés ellen azonnal kikelt a féltékeny Oroszország, mely Port Arthurra pályázott. A német és francia diplomácia kényszerítő hatása alatt az annyira kiérdemelt Lian-tung félszigetét el kellet hagyniok a japánoknak 30 millió tael kár-

pótlás fejében, (1895 nov. 8-án)Japán formosai uralmát is csak az ott támadt kínai felkelés leverése után szilárdíthatta meg (dec.).

A japánok fényes győzelmeinek gyümölcse az is, hogy Mutsu Munemitsu külügyminiszter Japánra nézve előnyösebb feltételek mellett ujította meg a kereskedelmi szerződéseket az angolokkal és a többi hatalmakkal. Csak Oroszországgal nem tudta Japán érdekeit összeegyeztetni s csakhamar fegyverrel kellett dönteni.

A kínai boxer lázadást ugyanis a kalmárlelkű kapzsi Oroszország arra használta fel, hogy a mandzsuriai vasut őrizetének ürügye alatt 200,000 harcost szállásolt itt el. Liantung-félszigetén is erős katonai hatalmat raktározott el. Japán méltán aggódott már Koreáért, melyhez annyi vér, érdek és történeti jog fűzte s melynek elvesztésével megszűnt volna reménye, hogy a nagy hatalmak közt egyenrangú állást foglaljon el.

Ezért Japán szövetkezett az érdekelt Angliával s 1904 febr. 10-én hosszas eredménytelen diplomáciai alkudozás után hivatalosan megüzente a háborut veszélyeztetett állásának védelmére, érdekeinek és jogainak biztosítására, Keleten az orosz hatalom túlkapásának megzabolázására, a hatalmi egyensúly megtartására.

Azzal kezdődött a harc, hogy Togo japán admirális február 8—9 éjjelén torpedó támadásával megverte az orosz Port-Arthur flottát. Ugyanazon éjjel pedig Uriu konteradmirális 2 ezredet partra szállított s Söul főváros felé indította. Másnap meg az orosz cirkálókat megszalasztotta és Tsemulpot elfoglalta.

Eközben Stark helyett Makarow vette át Port-Arthur fővezényletét. Április 13-án egész hajóhadával kivonult Togo ellen, de látva a japánok fölényét visszavonult. Eközben lobogós hajója a japánoktól létesített aknába ütközött s elsűlyedt. Makarow őrségével együtt életét vesztette. Következő napon Togo a kikötőt teljesen elzárta.

Eközben a 12. japán divísió megérkezett Söulba. Itt a koreai király szövetkezett a japánokkal, rájuk ruházta a háború tartamára országa fölött való rendelkezés jogát.

Csakhamar három japán divisió gyűlt össze a Jalu folyónál. Kuroki generalis vezényelte. Az orosz csapatok fővezére Kuropatkin lett. Port-Arthur parancsnoka pedig Stössel generális.

Május 1-én a jalui ütközet is az oroszok vereségével végződött. A japánokra lelkesítőleg hatott ez a győzelem. Május 25-én heves ostrommal, erős ágyuzással bevették Kín-Tsou várát s ezzel utat nyitottak Port-Arthur felé. Május 28-án megszállották Hon-na-kwan-ling halmot, mire Stössel Port-Arthurba kényszerűlt zárkózni.

A cár parancsára Kuropatkin a szorongatott vár felmentésére küldte a mandsuriai sereg egy részét, de a japánok Oku generális vezetése alatt visszaverték, Oyama parancsnoksága alatt egyesűlt japánok pedig az augusztus 30.-ától szeptember 7.-éig tartó hatalmas mérkőzésben győztek Kuropatkin felett, ki serege roncsával Mukdenbe menekült.

Ezalatt a Port-Arthurt ostromló sereg három elszánt ostrommal bevette azt a 203 m magas halmot, melyről a japán tűzérség teljesen megsemmisítette az orosz Port-Arthur hajóhadat. December 26-án a fontos erődök elvesztése után Stössel kapitulált. 1905 január 1-én leírhatatlan lelkesedéssel vonultak be a vitéz japánok a várba.

1905 márcrus 1-én pedig Mukdent vették ostrom alá. E 10 napig tartó küzdelem a világtörténelem egyik legnagyobb csatája. Mindkét részen hallatlan áldozatkészséggel és példátlan kitartással víttak. 120,000 orosz esett el, 40,000 esett fogságba. A japán halottak száma 41,000. Március 10-én vonultak be Mukdenbe a győztes japánok.

Még csak az orosz atlanti flottával kellett leszámolni, mely képes volt arra, hogy ha Wladivostokba visszatérhet, a japán partokra meglepetéseket intézzen és a hadiszállítmányokat veszélyeztesse. Útját máris északnak vette. A japán flotta pedig titokban állást foglalt a Korea uton. Hogy az orosz hajóhad erre vehesse útját, Togo elrejtőzve, nesztelenűl készűlt meglepetésre.

A japánokra nézve itt is kedvezően alakult a harc. Május 27-én reggel 5 órakor egy déli őrhajó a következő

drótnélküli jelentést küldte Togonak: „Az ellenséges hajórajt a 203. számu pontnál pillantottam meg. Látszólag a keleti átjáró felé evez.“ 10 és 11 óra között már érintkezett az ellenséggel Kataoka aladmirális hajóraja, a tüzet azonban nem viszonozta; csak arra szorítkozott, hogy az ellenség állásának minden részletét, minden percben megtelefonálja Togonak. Igy idejében megtudta Togo, hogy a 2. és 3. atlanti flotta teljes erejével evez, 7 szolgálati hajó követi, két ékalakban vitorlázik, a főerő a jobb vonal élén van, az egész armada 12 csomó gyorsasággal halad. Togo megfelelően határozott és parancsolt s ütközet előtt ezt szignáltatta az összes hajóknak: „E csatától függ birodalmunk léte. E nap vitézséget, energiát kíván a tisztektől s a legénységtől.“ Erre a főerővel az ellenség baloszlopának vágott. Nehány hajó az ellenséget hátba támadta. Az orosz flotta csakhamar összezavarodott. A japán hajók közül nem birt menekülni. Estig tartott az ütközet. 7 óra 20 perckor Togo jelt adott, hogy Ullong szigeténél gyülekezzenek. A csata teljesen a japánok javára dölt el. A legjobb orosz hajók nagy része elsülyedt, a többi kivétel nélkűl nehezen megsebesűlt. A japánoknak nem volt semmi veszteségök.

Éjjel a legnagyobb bátorsággal ujították meg a japánok a csatát s oly közel férkőztek az orosz hajókhoz, hogy ezek nem lőhettek rájuk. Nagy kárt tettek, de a japánok is elveszítettek három torpedót.

Másnap, május 28-án 10 óra 30 perckor újra körűlvették a japánok az oroszokat Takenaslumánál. Mihelyt a japánok megnyitották a tüzelést, Nebugatow orosz konteradmirális azonnal kitűzte a fehér lobogót négy hajóján. A többiek ellen délutánig folyt a harc. Végűl kitűzte Roshdjestwenski is a fehér lobogót. A 38 hajóból csak kettő birt elmenekűlni. A többiek közül 23-at elsülyeztettek, 7-et elfoglaltak és 6-ot Shanghaiban lefegyvereztek. A japánok az egész tengeri csatában csak három torpedó csolnakot veszítettek. Ez a fényes, egyedűlálló tengeri győzelem nemcsak az orosz hajóhad végét jelenti, hanem e hatalmas, nagy jelentőségű háborúnak a befejezését is.

Oroszország nagy veszteségei és a belsejében támadó forradalom miatt sem gyengült meg annyira, hogy mandsuriai hadseregét ne egészíthette volna ki gyorsan s ne erősíthette volna meg annyira, hogy a győzelmes, de kimerült Japán ellen ne intézhetett volna eredményes ellenállást. A tsuziminai japán tengeri győzelem óriási hatása azonban elvette Oroszország kedvét a háború folytatásától s békére hangolta.

Roosevelt, az Egyesűlt Allamok elnöke, 1905 junius 9-én fel is szólította Japánt és Oroszországot a béketárgyalásokra. Mindkét állam elfogadta a felhívást. Japán Ko-Mura-Jutaro külügyminisztert s Takahira Kogoro konzult ruházta fel teljhatalommal, Oroszország Witte volt pénzügyminisztert s Rosen volt konzult küldte a békeegyezségre, melyet Pertsmout városában (Egyesűlt Áll.) 1905 aug. 9-én kezdtek meg s 29-én fejeztek be.

E béke legfontosabb határozatai ezek:

Oroszország elismeri Japán katonai és közigazgatási érdekeit Koreában, s nem szegűl ellen Japán védelmi és felügyelői rendeleteinek, melyeket a koreai kormánnyal egybehangzóan hoz. Mandsuriát Kinának hagyják, s mindketten kivonják belőle csapataikat. Porth-Arthur, Ta-lien s környékeik bérlete Oroszországról Japánra száll. A mandsuriai vasutat Kuang-Tseng-Tse-nél egymásközt felosztják. Csak kereskedelmi és ipari célra használják fel. Sachalim félszigetét az 50. sz. fokig Japánnak engedi át Oroszország.

Ez a béke a japánok áldozatkészségéhez és erőfeszítéséhez mérten nem volt kielégítő. Hiányzott belőle a kellő hadikárpótlás. A csalódással fogadott béke azonban mégis növelte japán hatalmát és befolyását. A japán kultura és gazdasági élet tere a birodalom eddigi területének $^2/_3$-ával növekedett. Koreát azonnal japán telepesek árasztották el s 1910 augusztus 29-én az oroszokkal 1910 juniusában kötött egyezség értelmében s a hatalmak ellenmondása nélkűl annektálták. Korea királyát nyugalomba küldték. Igy szerezték meg a japánok Koreát, melyet a tradició szerint Kr. u. a 200-ban hódított volt meg a férfi ruhát öltő Jing-Kogó

császárné, ki 80 arannyal, ezüsttel és selyemmel terhelt hajót csikart ki hadi sarcul Korea királyától s hozzá még eme igéretet: „Ezután is minden évben ennyi hajót és kincset fizetek adóul, míg a Nap keleten kel és nyugaton nyugszik, míg a Jalu folyó meg nem változtatja futását a tengerből a hegyre fel.“

A most felsorolt dicső tényekben nyílvánul Japán ujjászületése, megujhodása, nagyhatalmi állásának megalapítása s a világ bámulatát magára vonó presztizse. A japánok tanulékonysága, önzetlensége, vallásos áhitata, az ősök kultusza, a történeti jog erős érzete idézte elő és az a nemzeti sajátság, hogy minden japán született katona. Vakon engedelmeskedik a parancsnak és boldog, hogy a rendeletet kiviheti. Condottieri vezérek kitünőbb sereget nem kívánhattak volna. Bátor vitézek, tehetséges politikusok, vállalkozó szellemek, mindenkor pártfogásra, népszerüségre számithattak a japánoknál. Náluk vált be leginkább az a közmondás, hogy bátraké okosaké a világ. Amit a japánok, e kitünő jellemvonásaikkal elértek keleten, a turánság keleti határán, bárcsak elérnők mi magyarok is, mint a turániak nyugati képviselői.

Régi ősz termése.

Az ősz elégiája.

Alább szakadt a bágyadt felhő kárpit,
S homályosabb a tűző nap világa.
Madár sehol. Ereszünkből kiszállva
Poros szárnyát tenger vizében mossa,
Ahol virágos még az erdő bokra,
Valahol messze, forró ég alatt.
Nekünk csak az üres fészek maradt
Emlékjelül, hogy a lakója járt itt.
Meghalt a dal . . .

Erdők alatt összetört hárfa hever.
A karján ülő bronz Pán kacagó arca
Hűs harmatot zokog. A rózsa rajta
Színét veszítve, fázva rejti szirmát,
S a húrok mintha a nyárt visszasírnák
Szellőre lelkük halkan összezsong,
Míg lassan hullva beborítja lomb,
S a szélnek vissza csak a szellő felel:
Meghalt a dal.

Réminiscence.

Sokszor valami ül a lelkemen.
Hazajáró bú, régi könny emléke.
Lehull a kedvem minden arany éke,
S megáll az ősz virágos kertemen.
Mikor valami sír a lelkemen.

Sokszor megállok, s visszafordulok.
Multam tengerén végighordom szemem,
Ha gyöngyöt vet ezüst fonálra szedem,
S viszem magammal, mikor indulok.
Megállok sokszor, s visszafordulok.

Mintha mélyrűl gordonkát hallanék . . .
Ismerős dallam tört búgási szállnak,
Mint holtra fáradt, bús, verdeső szárnyak
Oly régi dal . . .! s a szívem hallja még.
. . . . . .
Mintha mélyrűl gordonkát hallanék . . .

Erőm az erdő.

Levett kalappal sokszor járok
Halkan morajló, mély beszédű,
Mohosra őszült rengetegben,
Ha romba romlott büszke kedvem.

Arcomba rózsát hajt a vérem,
Ha fölsóhajt a tenger erdő;
S ha síró szélre zúgva mordúl:
Lelkem hevétől könnyem csordúl.

Levett kalappal sokszor járok
A rámboruló rengetegben.
S arcomba hullnak hűsen, lágyan
A vélemérző lombvirágok.

Intérieur.

„Lys vár reám!“
A könyvét most lassan összecsukom.
Újabb dalba már hiába fogok,
Homályba halnak a sorok.
Fáradt a tűz, aludni tér a nap.
Az alkonyrózsa utolsó pirját hinti le,
Lángolva hull a szikrázó arany,
S ezzel a fénykút mára kiapad.
Csak egy halvány csík lobban időnkint
Az ég tulsó peremén vissza,
Mint hosszú gyászban szivűnkre a mosoly.
A szomjas alkony mohón azt is fölissza,
S hideg, hosszú ablakomon át titkon
Besurran hozzám az este.
Odaborul rám
Lopva, lesve.
. . . . . .
Ez az én órám.
A kandalló kilobbanó világa
Arany csíkot vág a sötét falon.
Elönti fénnyel a nagy, ódonkeretű képet,
S csukott szemmel is látom, mint azon
Barnult halászok tengerjárt csolnakon
Pihentetőre tették az evezőt,

S az árbóc-lámpás piros fénye alatt
Fáradt fejük' kezükbe hajtják
Akárcsak az enyémet én, a gondot feledőt . . .
S hallom halkan tört akkordjait átszürődni
Egy kedves dalnak messziről.
Apró, láthatlan újjak alúl,
Puhán, ahogy a rózsa, ha hull:
Tenger hulláma ölelí partját,
Csobogva loccsan, torlik a hab . . .
Jól hallom,
A Velencei gondolás — ez, az én dalom.
Varázsvesszővel indul az álom,
Nevető szívvel, húnyt szemmel várom.
A Lys könyve lehull ölemből,
Meseország nagy, fekete kapujáról
Zörögve omlanak le a pántok
Sarok csikordúl,
Kapú kitárúl,
S elsimul az utolsó barázda is homlokomon,
Amit az élet szántott.

. . . . . .

Valami szépet álmodok.

Petres Kálmán.

Az egyesület működése az 1911—12. évben.

Nagyságos tb. elnök Ur!

Tisztelt közgyűlés!

Érthető és menthető emberi gyarlóság, jobban mondva emberi gyengeség, hogy tetteink, munkálkodásunk felett szemlét tartva, hogy azokról beszámolhassunk, önkéntelenül is szépitgetünk és arra törekszünk, hogy tetteinket kedvezőbb szinben tüntessük fel, munkánk eredményét túlbecsüljük. Akárhányszor hiányzik bennünk még a tudata is annak, hogy e szépitgetés, e túlbecsülés tulajdonképen nem más, mint a tényeknek hamis szívben való feltüntetése, bár alapjában véve nem annyira ámitás mint inkább önámitás.

Ha a különféle testületek és egyesületek időszakonkint nyilvánosságra jutó beszámolóit olvassuk, ritka kivétellel mindenütt e jelenségre bukkanunk és csak olykor-olykor ismerünk rá a rideg tárgyilagosság hangjára, amely nem kérkedik azzal, ami nem érdeme, amely nem hivatkozik oly tettekre, aminőket a valóságban nem vitt véghez, nem mond többet, mint amennyit teljes joggal mondhat, amely nem leplezgeti a hiányokat, nem hallgatja el a mulasztásokat és nem mentegeti a tévedéseket.

Az a rózsás szemüveg, amelyen át az egyesületi élet krónikásai mindent tekintenek és megitélnek, kétségtelenül igen kellemes segédeszköz és mindenkor tápot ad az öntetszelgésnek, de midőn hamis szinben tünteti fel a valóságot, ellensége az igazságnak amelynek rovására teng túl önelégültségünk.

Úgy érzem azonban, úgy hiszem, hogy ezen egyesület sikerekben gazdag multjához méltatlan volna az igazság meghamisitása. Aki az egylet munkájáról beszámol, annak hű krónikásnak kell lennie, őszintének és szókimondónak akkor is amidőn kedvezőtlen birálatra nyilik alkalma. Úgy vélem, hogy itt csak az igazságnak van termékenyítő és éltető ereje; a hibák és mulasztások felismerése és bevallása már maga a jobb utra térés és záloga egy jobb jövőnek.

Ez a meggyőződés vezette tollamat ezuttal is a midőn egy ujabb a mai nappal letelt egyleti év eseményeiről akarok kötelességszerüleg beszámolni. Amiket elmondok, azokból hiányozni fog az önámitás szépítgetése és komoly szándékom óvakodni attól, ami az alaposabb birálat elemzése után alaptalan kérdésnek bizonyulna.

Jelentésem a legnagyobb optimismus mellet sem hivalkodó, mert az a munkálkodás amelyre a mai napon egy letelt év határmesgyéjén visszatekinthetünk, igen kis méretű volt és csak szerény ezuttal leszállított igényeket elégíthetett ki.

Nem tagadhatom el, hogy annyit sem tettünk, amennyit tőlünk tellett volna.

A nagyobb igényü birálat jogával nem is akarok élni, mert jól tudjuk, mennyit várhatunk joggal, jól tudjuk, — mi tűrés tagadás lenne, hogy nem itt lehet az a hely, amelyből a világ minden tája felé az egész katholicizmust izgalomba hozó dolgok híre röppen szét, be kell látnunk, hogy e helyen nem lehetett alkalom és mód arra nézve, hogy az egész katholikus világot ámulatba ejtő dolgok történjenek és állapitassanak meg itt legfeljebb csak az önképzés, az ismeretközlés, az eszmecsere, a megvitatás szerény és igénytelen munkája folyhatott, hogy ily módon egymás ismereteit tőlünk telhetőleg gyarapitva, élethivatásunkat hasznosabban tölthessük be.

S én most töredelmesen bevallom, — bizton hiszem, hogy ugyanígy cselekednék az egyesületnek minden tagja, hogy végzett munkánk még a kisebb igényeket sem elégíthette ki, s kitűzött céljainkat nem szolgáltuk híven. — S ez annyival nagyobb mulasztás, mert a célok nem elérhetetlenek, s nem haladják meg erőinket. — Annak akárhány a mentsége

és magyarázata, hogy a nagy munkából, amely körülöttünk a mozgalmas világban oly sokakat foglalkoztat, s melynek szolgálatában egész tábor áll, sajnos alig vehetünk részt. — Nekünk legfeljebb csak az érdeklődő szemlélő és figyelő szerepe juthatott, akiket akár csak egy félreeső sziget partjaihoz az örök mozgásban levő tenger vize, csak a nyomtatott betű útján juthatott el az aktuális mozgalmaknak egy-egy hulláma.

A közlekedés mai sokfélesége és könnyű volta a gondolatközlés sokféle módja a hírszolgálat gyorsasága, a sajtótermékeknek megszámlálhatatlan sokasága, e mozgalmaknak hullámait csaknem a keletkezés pillanatában juttatja el mindenfelé, hozzánk is, és mi ha magunk ezek tétlen szemlélői voltunk az értékes munkának, azért szintén részesei lehetünk a munka eredményeinek.

S e szerencsés lehetőség mellett az eltelt évben alig, sőt egyáltalán nem hangzott el előadás, amely a nagy számú kérdés közül felölelt volna csak egyet is, amely mostanában a katholikus világot foglalkoztatja.

A mozgalmaknak egy hulláma sem jutott el félreeső szigetünk partjáig.

Mindezek elmondásával az igazságnak tartoztam, amely tiltja a szépítgetést, a történt mulasztások elhallgatását. Az ügynek akarok vele használni, s a teljes nyiltságtól még az sem rettent vissza, hogy beszámolásom nem egy társamnak viszatetsző lehet.

Az a meggyőződésem, az a reményem, hogy szavam nem fog hasztalan elhangzani és fogékony talajra talál, hiszem egy ujabb titkári jelentés rácáfol mindarra, amit ma mondhattam. Bizton hiszem, s velem együtt mindazok, akik e szép multú egyesület felvirágzását őszintén óhajtják, s akik a a közönyösöket megnem szünnek serényebb munkálkodásra ösztökélni, hogy a felujult munkakedv a hallgatókat is megszólaltatja és az egyletben serényebb munkálkodás fog folyni és pezsgőbb lesz az élet.

A virágzó egyleti élet fejleszti erőnket és éleszti munkakedvünket, az kelti föl bennünk az összetartás ideális törekvését. S erre nagy szükségünk van, hogy a gyakorlati élet

küzdelmében megtarthassuk önbecsülésünket és nemesebb önérzetünket.

Ezek után rátérek részletes titkári jelentésem megtételére.

Egyesületünk 12-ik évét 1911 szeptember 23-án kezdettük meg, s az akkor tartott alakuló közgyűlés megtisztelő bizalmából a tisztikar és választmány így alakult meg: Elnök: Vály a Gyula, Alelnökök: Szilber Ignác és Nagy Rezső; főtitkár: Cseh Andor, titkár: Váczy József, főjegyző; Tóth János, aljegyzők: Bakó Kálmán és Klatrobecz Endre, pénztáros: Wolf Dezső, ellenőrök: Élthes Endre és Sebestyén Béla, főkönyvtáros Veress Imre, alkönyvtáros: Schmotzer György; I. háznagy: Stein János, II. háznagy: Dávid Géza; számvizsgáló bizottsági elnök: Bányai József, tagok: Wenetsek József és Kádár Ferenc. Választmányi tagok: Baintner Géza, Barts Gyula, Both János, Dudutz Jenő, Dávid Endre, P. Jánosi Béla dr. Jénáki Ferenc, Kerekes Zoltán, Mayer György, Papp Tibor, Petres Kálmán, Pietsch István, Puskás Zoltán, Szira Béla, Turoczy Andor, póttagok: Bernád Ágoston és Mészáros Sándor. Az év folyamán lemondott Nagy Rezső alelnök helyét Baintner Gézával, Stein János I. háznagy helyét Dávid Géza II. háznaggyal és Bányai József számv. bizott. elnök helyét pedig Wenetsek Józseffel töltöttük be. — Váczy József titkár teendőit lemondása folytán egy ideig Török Adorján volt szíves ellátni, de elfoglaltsága miatt visszavonulván, rk. közgyűlésünk egyhangulag Mánya Ferencet választotta meg, ki teendőit fáradhatatlan ügybuzgalommal, közmegelégedésre mai napig végezte. Értékes közreműködésére számítunk a jövőben is. Az így megalakult, s a változások miatt munkásságára bénítólag ható tisztikar működése erkölcsi értékét, annak illetékesebb faktora a t. közgyűlés előtt nem lehetek hivatva elbirálni, de egy bizonyos, hogy tudásunk és erőnk legjobbjával igyekeztünk szolgálni Szent-Imre zászlaját és alatta hitünk, magyar hazánk szent-ügyét. — Az immár befejezett év az előzőkhez képest kisebb érdeklődéssel indult meg, kevés reményt válthatott is valóra, de nyomot hagyott maga után, fejlődést jelentő eredményei igazolják, hogy fecimus quod potuimus, faciant meliora sequentes. — Egyesületünk

beléletét, messzi időkre kiható változás előtt látta az immár aggodó tisztikar, amikor annak megteremtője, jóságos atyai istápolója, nagyrabecsült és szeretett tb. elnöke Pál István státus referens úr Ő méltósága Kolozsvárról eltávozván, tőlünk megválni kényszerült. A búcsú mindig fájdalmas, a miénk fájdalmasabb volt azért is, mert hitünket kétség fogta el, hogy fogunk-e az atya helyett atyát, ügyünk, s annak küzdőiért annyit áldozó, érte félve aggodó, vezért találni? Szeretet, nagyrabecsülés övezte és övezze, hálánk és abból fakadó minden jó kivánságunk kísérje élte utjain. — Helyét betölteni hivatott, 1912. február 29. összehivott rk. közgyűlés előtt felolvastatván Ő- Méltósága meleghangu, szeretetteljes búcsu levele, áldásteljes működéseért és örök hálája jeléül egyhangu lelkesedéssel örökös tb. elnökké választotta és a könyvtárunknak ajándékozott könyvekért és az előbbi tisztikarok keretbe foglalt csoportképeiért, valamint Ő Méltóságának azon intézkedéséért, hogy Szent-Imre képének egyesületünk részére való megfestéséről gondoskodott, hálás köszönetet szavazott az Egyesület.

A bánatot öröm, az aggodalmat hit és remény váltotta fel, amikor az árván maradt Szent-Imre gárda megtalálta a vezért, a szerető és nagyrabecsüléssel szeretett Maecenást, Erdélyi László dr. egyetemi tanár úr Őnagysága személyében. Közgyűlésünk, mint egyesületünk reprezentásának, egyhangu lelkesedéssel hozott határozata, óhaja a megvalósulás stádiumába akkor lépett, amikor Őnagysága teljes tisztikarunk és választmányunk tisztelgő küldöttsége előtt nagy örömünkre a tb. elnökséget elfogadta. — Azóta egy félév telt el. — Nincs e félévnek egyetlen egy mozzanata sem, melyhez ne tapadna oda, ne volna vele összenőve Őnagysága átdozatkészsége, hálát és hódolatteljes ragaszkodást érdemlő, parancsoló munkássága. — Kötellsségteljesitésének magaslatán álló megértő, lelkesülő, és egymást is becsülő és szerető tisztikart és Szent-Imre leventéket kérek a jó Istentől Őnagyságának jövő munkásságához, mi is ott leszünk és bölcs vezetése alatt a veteránok is megfogják tenni mindazt, amit a hit és haza parancsol.

Megalakulásunk után átiratban üdvözöltük a testvér és rokon egyleteket. Jelesen a budapesti, kassai és egri Szent Imre kört és továbbá a helyi Egyetemi kört. Bethlen Gábor kört és az Ezrát. Soraink, melyeket a barátság a testvéries együttmüködés nevében küldtünk mindenütt szivélyes fogadtatásra találtak és meleg sorokban viszonozva is lettek.

Az alakuló közgyűlésen kivűl tartottunk megnyitó-, dísz-, záró és 5 rendkivüli közgyűlést. A beszámolók 8 rendes és 3 rendkivüli választmányi gyűlésen történtek. — Közgyűléseink nem örvendtek a legnagyobb látogatottságnak. — Okát ma már általános okokban kell keresnünk, melyeken segíteni legyen több türelme és több csalódással megküzdeni kész lelke a jövő év vezetőségének.

Egyesületünk — programmjához híven — ünnepélyeket és kirándulást rendezett.

1911 október 6-án díszközgyülés keretében emlékeztünk meg önvédelmi harcunk legdícsőbbjeiről az „Aradi tizenháromról." Az ünnepi szónok Szilber Ignác I. alelnök volt.

Az eddigi uzusnak megfelelőleg védőszentünk Imre herceg emlékezetének is kegyelettel adóztunk az egyetem aulájában, 1911. november 15-én tartott ünnepélyünkkel, melyen a megnyitó beszédet örökös tb. elnökünk Pál István Ő-Méltósága, az ünnepi felolvasást Erdélyi László dr. tb. elnök úr őnagysága tartotta, a záró beszédet kegyelmes Főpásztorunk, aki szerény ünnepélyünket magas megjelenésével kitüntette és Vály a Gyula elnök tartották. Gámán Edith urlány kedves szavalatával és Rohonczy Mariska urleány művészi zongorajátékával, emelte ünnepélyünk fényét.

Március Indusát is hazaszerető lelkesedéssel ünnepeltük meg. Az ünnepélyt Erdélyi László dr. Őnagysága megnyitó beszéde vezette be. Az ünnepi szónok csekélységem volt. Értékesen működött közre Papp Katinka urlány énekszámaival és Tamás Jenő „Talpra Magyarjával", Váczy József Kiss József „Tűzek" c. költeményének művészies elszavalásával. — Illesse dicséret és elismerés dalkörünket is, mely Zsigmond Ferenc karnagy jeles dirigensével együtt méltóké-

pen vette ki részét a nagyszámú és előkelő közönség részvételével megtartott ünnepély sikeréből.

A mult év november 12 és következő napjain székesfővárosunkban impozásan lefolyt IX. katholikus nagy gyűlésen egyesületünket Vály a Gyula elnök, tiszt. Jénáki Ferenc választmányi tag, valamint csekélységem képviselték.

Küldöttségünk a budai Szent-Imre collégiumnak volt szívesen látott vendége. Köszönet e helyen is a szeretetteljes fogadtatás és vendéglátásért ugy az igazgató mint a praefektus uraknak.

Az 1912 év április 21 és 22-én Kassán megtartott III. országos katholikus főiskolai kongressuszon egyesületünket Vály a Gyula elnök és Cseh András főtitkár képviselték. Az egyesület segélyezésével résztvettek: Veress Imre, Élthes Endre, Nagy László, Barts Gyula, Váczy József, Bakó Kálmán és Mihály János.

Egyesületünk képviseletében csekélységem koszoruzta meg halhatatlan lelkü vezérlő fejedelmünk Rákóczi Ferenc sirját. A kongresszus második napján elnökünk tartalmas — „a katholikus főiskolai ifjúság kulturális törekvései" — czimü értekezésével a kolozsvári gárdának és egyesületünknek megszerezte a babért. Egyesületünk ily impozáns részvétele Erdélyi Eászló dr. tb. elnök úr Őnagysága áldozatkészségének és fáradságának érdeme, ki mellett Baintner Géza alelnök is elismerőleg vette ki a részét a lelkes és köszönetet illető munkából. Nem találok elismerő szavakat kegyelmes Püspök Atyánk jóságának ecsetelésére, ki egymaga is 100 koronával járult hozzá a kirándulás költségeihez. A vendéglátó kassai testvér egyesület, élén Fischer Colbrie A. püspök úr Őméltóságával és Kovács Lajos dr. tanár urral fogadják hálás köszönetünk igaz tolmácsolását, szeretetteljes vendéglátásukért. Az impozáns összejövetelről szólva, mindent összefoglalhatni ebben: Salve beata dies, meliorque revertere semper.

Felejthetetlen kedves kirándulást rendeztünk májusban a kányafői messzelátóhoz. Kedves és intelligens közönség részvételében töltöttük május egy szép derüs napját. Egy emlékkel gazdagabbak lettünk. Köszönjük ezt tb. Elnökünk

Önagyságának. Illesse köszönet a megjelenésével tartalmassá és értékessé lett kirándulásunkat megtisztelő közönséget is, adja Isten, hogy máskor is még számosabban üdvözölhessük körünkben.

Az egyesületi élet fellendítésére sakkversenyt is rendeztünk, melynek védőségét: Erdélyi László dr., Fejér Gerő dr., Hirschler József dr., Márki Sándor dr. és Vezér László dr. urak voltak kegyesek elfogadni. A verseny február 13-án és következő napjain tartatott meg. A verseny bizottság elnöke: Baintner Géza, tagjai Stein János és Both János voltak. Résztvettek: Bartha Antal, Dachler Ferenc, Deutschek G., Horváth László, Majthényi Gyula, Mándi Gyula, Petres Kálmán, Vizelyi Gábor, Fehér Gyula, Fuhrmann Endre, Bodó Zoltán, Dávid Endre. Az I. díj győztese: Horváth László (25 kor.), a II. és III. Fehér Gyula és Petres Kálmán (15—15 kor.), a IV. Vizelyi Gábor (10 kor.) és az V. Bartha Antal (7 kor.) A verseny díjakat a védők fedezték.

A patronage ügyet is felkarolta egyesületünk. Dicsérettel emlékszem meg Jánossy Béla dr. és Mészáros Sándor választmányi tag ügybuzgalmáról és lelkes agitációjáról, kiknek nagy érdeme az egyesület nemes törekvéseinek propagálása és körünkbe való behozatala. Ez évi munkásságunk csak 15 környezettanulmányra terjedt, hiszem, hogy jövőben mindenki kifogja venni részét és a talán olykor áldozatot, de annál több lelki megnyugvást és jóleső tudatot kölcsönző nemes munkából, melyre a szép és követendő példát tb. elnökünk személyesen is megadta, — Vivant sequentes!

Nagy mulasztást követnék el, ha meg nem emlékeznék az erdélyi róm. kath. Státus méltóságos igazgatótanácsáról, mely ez évben is támogatásával lehetővé tette nyugodt, eredményes prosperálásunkat. Legyen hálánk első szava a kegyelmes Főpásztoré, Majláth Gusztáv Károly Őnagyméltóságáé, ki jóságával annyiszor elhalmozott és meleg érdeklődése és főpásztori áldásával kisérte minden lépésünket. Köszönet és hála mindazoknak, kik anyagi és erkölcsi támogatásukkal segitségünkre voltak Szent Imre zászlójának fennen lobogtatásában, diadalra juttatásában.

Alapító tagjaink sorába belépett Erdélyi László dr. tb. elnök úr Ő-nagysága, tb. taggá meg Fejér Gerő dr. státus referens úr Ő-nagyságát választottuk meg, ki rövid ittléte óta annyi jóakarat és szeretettel volt és van egyesületünk iránt. Pártfogóink száma eggyel kevesebb lett, Nemes Endre főgimn. igazgató halálával. Legyen emléke áldott.

A titkári hivatal elintézett az év folyamán 279 ügydarabot. Alapító tagjaink száma jelenleg 10. a tb. tagoké 17. a pártoló tagoké 44. Rendes tag 137, rendkivüli 2 volt.

S ezzel tisztelt közgyűlés jelentésemnek végére értem. Teljes őszinteséggel tártam fel a helyzetet, mit sem szépítgetve, munkákat túl nem becsülve.

Ha elégedetlenségre ok van a mulasztásban valamennyiünknek része van, a felelősséget együtt kell érte elviselnünk. Egy egyesület élete, tevékenysége, tagjainak munkakedvétől és érdeklődésétől, minden egyes tagjának munkakedvétől és érdeklődésétől függ. Az egyesület sorsa a mi kezünkben van, bennünket érhet a vád, ha hanyatlásnak indul, rajtunk áll, hogy virágzóvá tehessük, A sikerekben gazdag mult emlékei erre köteleznek és nem lehet megtagadnunk a traditiokat, amelyek becses örökség képen szálltak ránk, A letünt nemzedék szelleme még itt lebeg felettünk és éreznünk kell a felelősséget, mely ránk háramlik. Az átvett örökséget sértetlenül kell majd egy későbbi nemzedéknek átadnunk.

Rajta tisztelt tagtársak, lássunk munkához, nincs köztünk senki, aki kivonhatná magát a kötelesség alól, hogy az egyesületet virágzóvá tegyük.

Erős hitem, hogy ez sikerűlni fog.

Kolozsvár, 1912. junius 3-án.

Cseh Andor
főtitkár.

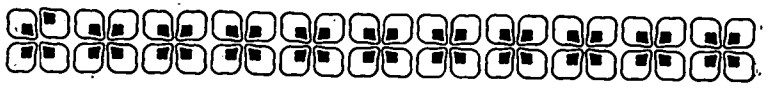

A Szent Imre Egyesület szervezete:

Fővédnök:

Gróf Majláth Gusztáv Károly dr.,
v. b. t. t., erdélyi püspök.

Védnökök:

Gróf Apponyi Albert dr.,
v. b. t. t., országgyülési képviselő.

Farkas Lajos dr.,
miniszteri tanácsos, egyetemi tanár.

Prohászka Ottokár dr.,
székesfehérvári püspök.

Vaszary Kolos,
biboros hercegprimás.

Díszelnök:

Pál István,
apátkanonok, székelyudvarhelyi főesperes-plebános.

Tiszteletbeli elnök:

Erdélyi László dr.,
egyetemi tanár.

Baintner G., Váczy J., Schmotzer Gy., Kádár F.,
Mészáros S., Wolf D. dr, Veress I., Tóth J., Jánossy B. dr, Barts Gy., Kerekes Z., Mayer Gy., Pietsch I, Élthes E., Both János,

Jénáki F., Nagy R., Vály a Gy. dr, Pál István, Szilber Ignác, Cseh Andor, Stein János, Szira Béla,
Bakó Kálmán, Klatrobecz Endre, Dávid Géza, Sebestyén Béla.

A Szent Imre Egyesület 1911—1912. évi tisztikara és választmánya.

Tisztikar:

Elnök: **Vályа Gyula dr.**
Alelnökök: **Szilber Ignác** és **Baintner Géza**
Főtitkár: **Cseh Andor,** titkár: **Mánya Ferenc**
Főjegyző: **Tóth János**
Jegyzők: **Bakó Kálmán** és **Klatrobecz Endre**
Pénztáros: **Mészáros Sándor** (megbizva)
Ellenőrök: **Élthes Endre** és **Sebestyén Béla**
I. háznagy: **Dávid Géza,** II. háznagy: **Csertő József**
Főkönyvtáros: **Veress Imre,** könyvtáros: **Schmotzer György**

Számvizsgáló bizottság:

Elnök: **Wenetsek József**
Tagok: **Kádár Ferenc** és **Majthényi János**

Választmányi tagok:

Barts Gyula
Blénessy János
Dudutz Jenő
Dávid Endre
P. Jánossy Béla dr.
Jénáki Ferenc
Kerekes Zoltán
Mayer György
Mészáros Sándor
Mihály János
Papp Tibor
Petres Kálmán
Puskás Zoltán
Sipos József
Szira Béla
Váczy József
Zombory László rendes
Bernád Ágoston és **Mihály Gergely** póttagok.

A Szent Imre Egyesület tagjai:

Alapító tagok:

Erdélyi László dr.,
egyetemi tanár, tb. elnök

Gyulafehérvári székeskáptalan,

† István Vilmos dr.
szombathelyi püspök

Báró Josika Jozephine

† Gróf Károlyi Sándor

Karácsonyi Márton,
kanonok

Moldován Gergely dr.
egyetemi tanár

Menyhárt Gáspár dr.
egyetemi tanár

Nagyváradi Székeskáptalan

Pál István
apátkanonok, díszelnök

Urmánczy János
földbirtokos

Tiszteletbeli tagok:

Biró Balázs dr.
ügyvéd

† Erdélyi Károly dr.
főgimn. igazgató

Hirschler József dr.
kanonok, főesperes plebános

Kiss Mór dr.
egyetemi tanár

Márki Sándor dr.
egyetemi tanár

Menyhárt Gáspár dr.
egyetemi tanár

Gróf Mikes János
szombathelyi püspök

Moldován Gergely dr.
egyetemi tanár

Orel Dezső
gyergyószentmiklósi polgármester

Pósta Béla dr.
egyetemi tanár

Szabó Dénes dr.
egyetemi tanár

† Szamosi János dr.
egyetemi tanár

Szvacsina Géza dr.
polgármester

Szentkirályi Ákos dr.
ny. gazd. akadémiai igazgató

P. Trefán Leonárd
szentferencrendi házfőnök

Udránszky László
egyetemi tanár

Pártoló tagok:

Antal Áron
főgimn. tanár

Apáthy István dr.
egyetemi tanár

Asbóth Viktor dr.
főgimn. hittanár

Br. Bálintitt József
nagybirtokos

Gr. Béldi Kálmán
nagybirtokos

Ifj. Bochkor Mihály dr.
kir. jogakadémiai tanár

Bozoky Alajos
jogakadémiai tanár

Gróf Csáky Károly,
váci püspök

Czimbalmos József
főgimn. tanár

Ernszt Sándor dr.
pápai kamarás

Dóczy Endre
plebános

Esztergomi székeskáptalan

Fischer-Colbrie Ágost dr.
kassai püspök

Frána Péter
keresk. isk. tanár

Giesswein Sándor dr.
orsz. képviselő

György Lajos
lelkész

Hassák Vidor
ny. főgimn. igazgató

Br. Huszár Károlyné

Jánossy Gerő
tanár

Jaross Béla
tanár

Kalocsai Székeskáptalan

Kézdivásárhelyi főgimn. Mária Kongregáció

Kiss János dr.
egyetemi tanár

Kohl Medárd dr.
püspök

Kászonyi Alajos dr.
plébános

Gr. Logothetti Alfréd

Gr. Majláth József
nagybirtokos

Mártonyi Lukács
főgimn. tanár

Nagyváradi kir. kath. jogakadémia
tanári kara

Nyitrai Székeskáptalan

Orbán János
gyógyszerész

Pozsonyi Székeskáptalan

Prokupek Sámuel
pápai kamarás

Radnai Farkas
besztercebányai püspök

Rettegi Géza
főgimn. igazgató

Rajner Lajos
püspök

Révész Cyrill
főgimn. tanár

Szabó Antal

Szentferencrendi zárda
Kolozsvár

Szentferencrendi zárda
Marosvásárhely

Szilveszter Ferenc dr.
főgimn. tanár

Váci Székeskáptalan

Veszprémi Székeskáptalan

Vezér László dr.
szemináriumi igazgató

Wagner Rudolf
mérnök

Gr. Zichy János
vall. és közokt. miniszter

Rendes tagok:

Abaffy Jenő számtiszt
Sz. Bakk István oh.
Bakó Kálmán tj.
Baintner Géza tj.
5 Bándi József tj.
Bányay József számtiszt
Bárdi István tj.
Bartha József jh.
Bartha Mihály oh.
10 Barts Gyula tj.
Bányai Kálmán hivatalnok
Balázsy Endre s. lelkész
Beke István tj.
Bernád Ágoston jh.
15 Bertalan Károly tj.
Borzsovay Béla tanár
Both János on.
Böhm Gyula oh.
Bodó Zoltán jh.
20 Blénessy János tj.
Cseh Andor jsz.
Csernátony Albert jh.
Csertő József jh.
Csizhegyi Lajos tanár
25 Dávid Géza jh.
Deutsek Géza jh.
Duducz Zoltán jsz.
Duducz Jenő s. tanfelügyelő
Dachler Ferenc oh.
30 Dvorcsák Antal jh.
Élthes Endre oh.
Erőss Péter jh.
Embery Gábor jh.
Fellner Győző jh.
35 Fehér Gyula hivatalnok
Ferenc József oh.
Foris Jenő tj.
Gáspár Endre jh.
Gaal Dániel tj.
40 Gitta Aurél tj.
Gots Endre oh.
Göbl József oh.
Gyarmathy Gyula
Hartwig István oh.
45 Hary Gyula jh.
Héjja János jh.
Horváth László jh.
Hortáver József körorvos
Jakab Ernő jsz.
50 P. Jánossy Béla dr.

Jenáki Ferenc áld. pap, tj.
Kalusay Károly tj.
Kádár Ferenc jh.
Keleti Béla jh.
55 Kerekes Zoltán tj.
Khell Bogdán oh.
Király András jh.
Kiss Kálmán tj.
Klimes Zoltán jh.
60 Komáromy Dezső dr. theol. tanár
Kosztke Brunó oh.
Klatrobecz Endre jh.
Klimes László oh.
Kubaszek István oh.
65 László János jh.
Lőcsey László jh.
Lőrinczy Gyula jh.
Macselár Gyula jsz.
Magyar Árpád oh.
70 Majtényi János tj.
Mándy István
Mayer György oh.
Mánya Ferenc tj.
Mészáros Sándor tj.
75 Mihály Gergely tj.
Mihály János tj.
Mischinger István jh.
Münstermann Győző jh.
Magyarossy József tj.
80 Zs. Nagy Árpád tj.
Nagy Lajos jh.
Nagy László üj.
Nagy Rezső tj.
Nagy Béla k. a. h.
85 Németh Endre jh.
Nováguly Béla jh.
Papp Loránt jh.
Papp Tibor jh.
Petres Kálmán tanár
90 Pietsch István oh.
Puskás Zoltán jsz.
Pannuer József oh.
Reich Albert
Ridély Ervin oh.
95 Salamon Alajos oh.
Salamon Lajos tj.
Schamno Kornél jh.
Schmotzer György oh.
Sebestyén Béla jh.
100 Simon József jh.
Salamon Miklós jh.
Sipos József jh.
Ifj. Stein János oh.
Stéger József jh.
105 Szenner Sándor oh.
Szira Béla tj.
Szónya Károly oh.
Tamás Jenő jh.
Tóth János jsz,
110 Turóczy Albert
Török Adorján jh.
Uhlarik János tj.
Ürmössy Andor jh.
Vajda Zsigmond jh.
115 Vadady F. Károly jh.
Vály a Gyula dr.
Váczy József jh.
Wenetsek József jh.
Veress Imre oh.
120 Voith Gerő tj.
W. Wolff Dezső dr.
Vértes Mátyás tj.
Vizelyi Gábor tj.
Zilber Ignác jh.
125 Zonda Loránt oh.
Zathureczky Elemér hivatalnok
Zombory László hittanár

Tartalomjegyzék.

1887—1912. *Dr. Erdélyi László* — — — — — — — — 1
Erdélyi László dr. *Dr. Vályа Gyula* — — — — — — — 9
Pál István *P. Jánossy Béla dr.* — — — — — — — — 12
A keresztények egyesülésének szükségessége *Pál István* — — 14
Szent Imre közéleti nevelésének alapelvei modern vonatkozásokkal *dr. Erdélyi László* — — — — — — — — — 17
Genovéva *dr. György Lajos* — — — — — — — — 28
A katholikus főiskolai ifjúság kulturális törekvései *dr. Vályа Gyula* 35
Kővár krónikája *Persián Kálmán dr.* — — — — — — — 41
Japán renaissance-a és a japán-kinai s az orosz-japán háború *Blénessy János* — — — — — — — — — — 54
Régi ősz termése *Petres Kálmán* — — — — — — — — 67
Az egyesület működése az 1911—12. évben *Cseh Andor* — — 71
A Szent Imre Egyesület szervezete — — — — — — — 80

1931/32 3628